

Militaire Spectator

WAARIN OPGENOMEN DE
OFFICIËLE MEDEDELINGEN
VAN DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Nederlandse defensie-industrie . . .
strategisch noodzakelijk? (blz. 429)

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: A. G. D. van Osch
Beringlaan 13, 2803 GA Gouda

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

T. de Kruljf
brigade-generaal der genie
p/a HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 3 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

B. A. C. Droste
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. F. W. van Angeren
luitenant-kolonel Kon. luchtmacht

Ir. J. W. van Bommel
kolonel van de technische staf

J. M. J. Bosch
kolonel der cavalerie

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel verbindingdienst b.d.

drs. Ch. F. Turpijn
kolonel van de militair psychologische
en sociologische dienst

BUREAU-REDACTIE/PRODUKTIE:

Kalvermarkt 28, 2511 CB Den Haag
Telefoon (070) 3 18 68 67

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 3,-

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 86 66
i.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADRUK VERBODEN

<i>Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht</i>	428
<i>Editoriaal:</i> Defensie en de Nederlandse industrie	429
<i>M. van den Doel:</i> Het militaire optreden in de Golf. De consequenties voor veiligheid en defensie	431
<i>P. W. Gorissen en R. H. C. Larsson:</i> Non-provocatieve verdediging. Een nieuwe ronde	437
<i>J. N. Ladders:</i> Leiding geven in de Koninklijke landmacht	442
<i>M. N. A. T. Verlinden:</i> Een geweldig leger?	448
<i>P. T. Bingham:</i> Operational art: an airman's perspective	453
<i>J. F. W. van Angeren:</i> Verspilling van (lucht)macht	462
<i>Boeken</i>	469

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

KL/KLu-mededelingen/ orders of VS 2-1100

KL-med. 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (891101).

KL-med. 78/385K. Cursus Hogere Militaire Vorming aan de Hogere Krijgsschool (891211).

KL-order 09/8. Voorziening kaarten en overige geografische informatie (891211).

KL-med. (DPKL) 78/55. Opleiding aan instituten voor wetenschappelijk onderwijs (900724).

KL-order (CLAS/BSL) 15/6. Lijst van te nemen maatregelen in geval van een calamiteit (900724).

KL-order (BLS) 53/86. Regeling ge-

dragswetenschappelijk onderzoek in de KL (900724).

KL-order (DEBKL) 21.2/33. KL-publicaties t.b.v. KLu (900724).

KL-order (CLAS/BLS) 04.2/27. Hoogste bedragen voor: A Onderdeelsondersteuningsfonds, B schoonmaakartikelen (900814).

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-6/1. Subject indicator code (2e dr.). Aanpassing aan de wijzigingen van de Allied procedural publication APP-3 en de verwerking van de wijzigingen op het nationale supplement bij de APP-3 leidden tot deze nieuwe druk.

VS 11-21. Verbindingen in de KL, netradioverbindingen (3e dr.). Deze druk was noodzakelijk wegens: opneming nieuwe

radio-installaties en berichtenverwerkend apparaat, opneming nieuwe nomenclatuur FM-3600/4600-serie, en afvoering VRC/VRQ-serie.

VS 11-14. Verbindingswoorden, adres-aanduidingen en telecommunicatienummers (5e dr.). Deze druk was nodig wegens: invoering verbindingadresnummersysteem, diverse reorganisaties waardoor de bijlagen stationsroepnamen moesten worden aangepast, en automatisering van het legerkorpsrayonverbindingssysteem waardoor het onderwerp telefooncentraleroepnamen moest worden aangepast.

KL-med. 85.1. Berichten die op civiele adressen moeten worden afgeleverd. Deze vervangt de verouderde Lamed 85.1, vastgesteld bij brief SSOV/66859 van 6 maart 1984, die hiermee vervalt.

KL-med. 85.2. Facsimileberichten. Deze vervangt de verouderde LaO 85.2, vastgesteld bij brief LAS/76.369/H van 14 juli 1989, die hiermee vervalt.

KL-med. 86.14. Verwerving of wijziging van telecommunicatievoorzieningen. Deze vervangt de verouderde LaO 86.14, vastgesteld door de Chef LaS bij brief 74.159 van 2 dec. 1986, die hiermee vervalt.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGS WETENSCHAP

Op **maandag 11 november a.s.** te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introduc e(e)s een bijeenkomst in het Opleidingscentrum Infanterie te Harderwijk (complex Kranenburg-Noord, Grebbebergzaal), waar bgen b.d. ir. E. B. van Erp Taalman Kip, directeur Prins Maurits Laboratorium te Rijswijk, zal spreken over

Technologieontwikkeling, de invloed op de Nederlandse krijgsmacht

Na afloop is er, als gebruikelijk, gelegenheid voor discussie.

De inleiding wordt op woensdag 13 nov. a.s. herhaald op de KMA te Breda; aanvang 15.00 uur. Aanmelding 11 en 13 nov.: (070) 3 16 66 29.

Defensie en de Nederlandse industrie

Bij het verschijnen van de Defensienota „Herstructurering en verkleining” in maart 1991, ging bij de pers en binnen de krijgsmacht de aandacht in eerste instantie vooral uit naar onderwerpen als: de nieuwe veiligheidssituatie, de nieuwe structuur van de krijgsmachtdelen en de financiën. Op zich is de interesse voor deze onderwerpen niet zo verwonderlijk; ze zijn politiek interessant en ze raken het eigen personeel ook het meest. De herziening van het materieelbeleid en met name de gevolgen daarvan voor de Nederlandse industrie kregen aanmerkelijk minder aandacht.

Reeds in de jaren '80 bestond in Europa een overcapaciteit op het gebied van ontwikkeling en productie van militair materieel. Die wordt thans nog versterkt door een verminderde vraag naar defensiegoederen als gevolg van de afnemende dreiging in Europa. Bovendien moet rekening worden gehouden met een toenemende concurrentie, niet alleen door de verminderde vraag, maar ook omdat zich nieuwe producenten aandienen, o.a. in Zuid-Amerika en Zuid- en Oost-Azië. Het is daarom niet uit te sluiten, dat een deel van de overcapaciteit zal moeten verdwijnen.

Vanuit deze optiek was het noodzakelijk het eerder vastgelegde beleid ten aanzien van de Nederlandse defensie-industrie te heroverwegen. Dit beleid was vastgelegd in de nota's „Defensie en de Nederlandse industrie” (1985), „Defensietechnologie” (1986) en „Internationale Defensiematerieelbetrekkingen” (1988). Daarin werd aangegeven hoe de overheid en de nationale industrie elkaar maximaal konden ondersteunen om de Nederlandse positie te versterken. Overeenkomstig het regeringsbeleid waren de ministers van economische zaken en defensie gezamenlijk verantwoordelijk voor een optimale inschakeling van de Nederlandse industrie bij defensieopdrachten. Daarmee werd, door innovatie en technologieontwikkeling, een modernisering van de industriële structuur beoogd. Met name voor defensiematerieel verwachtte men op middellange termijn goede kansen. Zo vroeg mogelijk in het defensiematerieelkeuzep proces diende te worden onderzocht of onderzoek en ontwikkeling door het Nederlandse bedrijfsleven mogelijk waren. Nadrukkelijk werd gesteld, dat

... de defensieorganisatie er belang bij had, dat de in aanmerking komende ondernemingen tijdig de benodigde kennis en deskundigheid bezitten.

In de praktijk leidde dat ertoe, dat Defensie zich nogal eens wilde manifesteren als mede-formuleerder van het industriebeleid.

Reeds in de nota van het ministerie van economische zaken, „De Nederlandse defensie-industrie”, van november 1990 is sprake van een aanpassing van het overheidsbeleid. De meest in het oog springende uitspraak hierin is dat

... de verantwoordelijke bewindsman van het ministerie van defensie geen argumenten van strikt militair-strategische aard ziet, die het in stand houden van specifieke productiecapaciteit voor defensiematerieel in Nederland rechtvaardigen.

Ontwikkelingen als een krimpende markt voor defensiegoederen werden in deze nota gezien als een soort „ondernemersrisico”, waarop de bedrijven zo goed mogelijk dienden te anticiperen en ook tijdig en alert moesten reageren. Economische zaken was daarom ook niet bereid bedrijven met publieke middelen te ondersteunen bij een omschakeling van

de produktie van militaire naar civiele goederen. Voor de oplossing van het conversieprobleem onderkent de overheid twee sporen. In het eerste spoor wordt voorlopig zoveel mogelijk het huidige beleid voortgezet, waarbij de Nederlandse bedrijven zo goed mogelijk bij — ook in het buitenland geplaatste — defensieopdrachten zullen worden ingeschakeld. De bedrijven zullen zelf initiatieven moeten ontplooiën om hun civiele activiteiten te vergroten. Bij het te voeren nieuwe beleid dient het accent vooral te liggen op de economische betekenis van de industriële defensieactiviteiten. Daarbij wordt dan bv. gedacht aan de mogelijkheden voor export, de technologische uitstraling en de toepasbaarheid van nieuwe ontwikkelingen in de civiele sector.

De industriële paragrafen van de Defensienota sluiten geheel aan bij de visie van de minister van economische zaken. Nadrukkelijk wordt gesteld, dat „de minister van economische zaken het industriebeleid formuleert en uitvoert”. Het defensiematerieelbeleid kan hieraan wel een bijdrage leveren, maar alleen als die past binnen de operationele behoeftestelling. Industrieën doen er daarom goed aan hun voortbestaan niet alleen op Defensie te richten. Ook wordt aangegeven, dat de voorkeur bij Defensie uitgaat naar het kopen van een bestaand produkt, het zg. „kopen van de plank”, waarbij de mogelijkheden voor standaardisatie en interoperabiliteit en voor logistieke samenwerking worden bevorderd.

Wanneer aan de hand van de hier aangehaalde passages een vergelijking wordt getrokken tussen het materieelverwervingsbeleid uit de jaren '80 en dat van 1991, is het niet zo verwonderlijk dat de Nederlandse industrie nogal verontrust reageerde. Vooral in de richting van het parlement en tijdens industriële symposia werd van deze verontrusting blijk gegeven. Zeer extreem werd dit, overigens bewust chargerend, aangegeven door dr. R. J. van Duinen, lid van de raad van bestuur van Fokker. Hij stelde dat

... de bezuinigingstactiek boven de defensiestrategie is gesteld, de final blow, waardoor de in tientallen jaren opgebouwde samenhang tussen defensietechnologiebeleid, aanschaffingsbeleid en industriebeleid wordt ondergewalst en afgebroken.

Is de beleidswijziging van de overheid nu werkelijk zo dramatisch? Wanneer de Defensienota en de daarop gegeven toelichtingen goed worden bestudeerd, blijkt het nogal mee te vallen.

Dat kan worden geadstrueerd met de volgende voorbeelden. Een eigen defensie-industrie wordt vanuit de nationale militair-strategische optiek niet noodzakelijk geacht. Er is echter wel behoefte aan in het kader van de internationale oriëntatie van het veiligheidsbeleid op bondgenootschappelijk niveau. Een eigen defensie-industrie maakt het mogelijk daaraan een bijdrage te leveren, betrokken te blijven bij de ontwikkelingen en mee te beslissen.

Bij de verwerving van nieuw materieel gaat thans de voorkeur uit naar het kopen van bestaand materieel. In veel gevallen zal dat echter niet mogelijk zijn, vooral wanneer het een nieuwe behoefte op wat langere termijn betreft. In die gevallen zal Defensie streven naar een actieve Nederlandse bijdrage aan de nieuwe materieelontwikkelingen, mogelijk in samenwerking met andere landen. In dat kader past het opzetten van een databank voor toekomstige projecten, waarmee de industrie in een zo vroeg mogelijk stadium kan worden geïnformeerd over toekomstige materieelbehoeften. Ook informatiedagen, zoals recent nog gehouden voor de toekomstige command- en control-systemen, passen in dit beeld.

Omdat Nederland een kleine markt is voor defensiematerieel zal door Defensie ook, overigens in beperkte mate, ondersteuning bij de export worden verleend.

Samenvattend kan worden geconcludeerd, dat slechts sprake is van een accentverschuiving in het beleid. Waar eerder een innige, en soms te veel verweven, samenwerking was tussen de Nederlandse industrie en de ministeries van defensie en economische zaken, zijn nu zakelijker relaties geschetst. De industrie is zelf verantwoordelijk voor haar presteren en de daaruit voortvloeiende resultaten, Economische zaken bepaalt het industriebeleid en Defensie ten slotte voert haar eigen materieelbeleid, waarbij zo mogelijk het industriebeleid wordt ondersteund. Het meest treffend wordt deze nieuwe relatie beschreven met de woorden van de staatssecretaris van defensie: *intiem maar zakelijk.*

M. van den Doel

luitenant-kolonel der intendance*

Het militaire optreden in de Golf

De consequenties voor veiligheid en defensie

De Oost-Westverhouding en het daaraan gekoppelde „blok-denken” zijn de afgelopen 45 jaar van grote invloed geweest op structuur, uitrusting, opleiding en training van de Westeuropese strijdkrachten. Een duidelijk gedefinieerde dreiging en een herkenbare vijand waren voor tal van processen de parameters. De terreinconfiguraties van de centrale sector, het *key terrain* in een conflictsituatie, staan gegrift in het geheugen van menig militair.

Nog napeinzend over de consequenties van de grote omwenteling werd iedereen verrast door de Iraakse inval in Koeweit. De Iraakse agressie heeft aangetoond dat (Westerse) defensieorganisaties over de nodige flexibiliteit moeten beschikken.

De Golfoorlog heeft een schokeffect teweeggebracht in het militaire denken. Het oude vertrouwde moest plaatsmaken voor het nieuwe onbekende. De tijd om te filosoferen over *out of area*-optreden was plotseling verstreken (de discussie hierover, met name in de NAVO, was op gang gekomen naar aanleiding van de Eerste Golfoorlog¹ en was nog niet afgerond).

* De auteur is verbonden aan de afdeling onderzoek van het NIIB „Clingendael” te Den Haag.

¹ De eerste Golfoorlog (1980-1988) was het conflict tussen Iran en Irak, de langste conventionele oorlog van deze eeuw.

Over de Golfoorlog zijn inmiddels al verschillende publikaties verschenen. De redactie van de *Militaire Spectator* heeft tot dusver hiervan afgezien omdat een zekere bezinning nodig werd geoordeeld en een toetsing van ontvangen informatie veelal nog niet mogelijk was. Nu geleidelijk meer gegevens uit verscheidene bronnen beschikbaar komen, kan daaraan meer gewicht worden toegekend en tot publikatie worden overgegaan. De redactie is voornemens in de komende tijd regelmatig artikelen te publiceren teneinde zowel achtergrondinformatie te verstrekken als door middel van analyse en evaluatie lering uit de gebeurtenissen te trekken. Nevenstaand de eerste bijdrage.

Elk conflict heeft zijn eigen specifieke kenmerken. Zo ook deze oorlog. Wat de geallieerde zijde betreft kunnen wij vaststellen:

- dat optreden plaatsvond op basis van een VN-mandaat; een dergelijke brede steun voor een gewapend optreden (*peace-enforcing*) was sinds de Korea-oorlog (1950-1953) niet meer voorgekomen;
- dat na het bereiken van het politieke en militaire doel door Irak (de annexatie van Koeweit), het initiatief geheel in handen lag van de geallieerde strijdkrachten;
- dat de militaire uitgangspositie werd begunstigd door het VN-handelsembargo;
- dat de geallieerden, voordat de „oorlog” uitbrak, konden beschikken over een voorbereidingstijd van bijna vijf maanden;
- dat de oorlog in de eerste plaats vanuit de lucht werd gevoerd. De geallieerden waren heer en meester in de lucht en op zee; niet vanwege hun tactiek of vakmanschap, maar door het simpele feit dat een tegenstander ontbrak. Ook in de landoorlog werd geen weerstand van betekenis geboden. Een echte tegenstander was er niet, met als gevolg dat dit offensief binnen honderd uur was beëindigd.

Ten aanzien van Irak valt op te merken dat, na het bereiken van zijn oorspronkelijke politieke en militaire doelstellingen, offensieve middelen (Scudraketten) alleen selectief werden gebruikt om een additionele politieke doelstelling te verwezenlijken. Iraks hoofddoel in die fase was gericht op het betrekken van Israël bij het conflict, om op die wijze verdeeldheid te zaaien in de anti-Irak-coalitie. Dat toont de kwetsbaarheid aan van landen (zowel gebonden als neutraal) die niet direct militair in een conflict zijn betrokken en zich derhalve niet op een treffen hebben voorbereid (verhogen paraatheid, nemen van beschermende maatregelen enz.). In dergelijke gevallen is men gevangene van de eigen

politiek. Indien men wel preventieve maatregelen nam, zou dat escalerend werken.

Overige kenmerken van het Iraakse optreden zijn, wat het defensieve en ontwijkende gedrag betreft, terug te voeren op Iraakse uitgangspunten, zoals die ook in de Eerste Golfoorlog werden toegepast.

In dit artikel is níét gekozen voor een aparte beschouwing over de land- en luchtoorlog, maar wordt op basis van een uitgevoerde analyse een beperkt aantal onderwerpen nader onder de loep genomen, te weten: het ontwikkelen van *contingencies*, de *force generation*, de *AirLand Battle*-doctrine, en de zin van (contemporaine) krijgsgeschiedenis.² Aan het slot volgt een aantal conclusies.

Ontwikkelen van contingencies

De Golfcrisis heeft aangetoond dat Westerse veiligheidsbelangen zich niet beperken tot het Europese continent maar ook wel daarbuiten liggen. Die belangen dienen in politieke zin, inclusief de militaire component, veilig te worden gesteld. Het niet voorbereid zijn op *contingencies* schept grote risico's. Op dit moment zijn over de gehele wereld zo'n 25 potentiële conflicthaarden te onderkennen.³ De ene weliswaar wat dichterbij huis dan de andere, maar toenemende interdependentie tussen staten maakt het risico bij een conflict betrokken te raken alleen maar groter. Ondanks de buitenproportionele militaire macht van Irak werden de beleidsmakers verrast door de inval in Koeweit. Een grootschalige inzet van Amerikaanse en Europese troepen op het Arabische schiereiland was niet voorzien.

De Golfcrisis heeft duidelijk gemaakt dat de Verenigde Staten niet bereid zijn daar waar ook Europese belangen in het geding zijn, alléén de kastanjes uit het vuur te halen. De noodzaak van *contingency planning*, ook voor de (kleinere) Europese landen, is hiermee aangetoond. Een dergelijke conclusie zal in het veiligheidsbeleid van de desbetreffende landen moeten worden verwerkt en praktisch in het defensiebeleid vertaald. Dat geldt ook

² Voor een uitgebreider behandeling: D. J. Leurlijk, M. van den Doel en J. G. Siccama — *Veiligheid na de Golf* (Clingendaelnotitie). NIIB „Clingendael”, Den Haag (1991).

³ *Jane's Defence Weekly* (1991)(5 jan).

voor Nederland. In de recente Defensienota wordt weliswaar de noodzaak voor *out of area*-optreden onderkend, maar er zijn in veiligheidspolitieke en militaire zin geen conclusies aan verbonden.

Contingency planning vereist politieke en militaire voorbereidingsmaatregelen. Hiertoe behoren de volgende elementen.

Politieke en militaire besluitvorming

De snelheid van de politieke besluitvorming kan bepalend zijn voor de effectiviteit van het militaire optreden. Een voorbeeld hiervan is de discussie in ons land over het al dan niet zenden van landmachteneheden naar de Golf. Toen na bijna vijf maanden van debat er enige bereidheid bleek troepen te sturen, was uiteindelijk de militaire voorbereidingstijd het knelpunt voor het omzetten van de politieke besluitvorming in daden. Hieruit dient men lering te trekken door politieke en militaire besluitvorming voor te bereiden. Het huidige nationale alarmeringssysteem als afgeleide van dat van de NAVO voldoet niet in situaties waarin deze zelf geen partij is. Dat was het geval met de Golfcrisis. Ook onze nationale wetgeving schiet hierin tekort.

Voor optreden buiten NAVO-verband dienen procedures te worden ontwikkeld, waarmee tijdige politieke en militaire besluitvorming op effectieve wijze worden geregeld. Het conflict brak weliswaar uit in een politiek uiterst gevoelig gebied, waar de weerstand tegen Westerse aanwezigheid in welke vorm dan ook groot was, maar dat neemt niet weg dat men hieraan toch consequenties had moeten verbinden, ook in materiële zin. Zonder voldoende steunpunten in een mogelijk operatiegebied moet men kunnen beschikken over voldoende *sealift* en *airlift capability*. Als gevolg van het ontbreken van opgelegde voorraden en materieel hebben de VS 2500 vluchten moeten uitvoeren om de operatie *Desert Storm* mogelijk te maken. Er werden 121 zeetransporten verricht over een afstand van zo'n 15.000 km. Deze enorme logistieke operatie was alleen mogelijk met de steun van civiel-vervoerscapaciteit. Daarbij zijn 55 Amerikaanse vracht- en passagiersschepen ingezet. Als aanvulling op de beschikbare militaire capaciteit van de National Defense Reserve Fleet (die overigens nogal wat tekortkomingen vertoonde), werden bovendien nog 35

schepen van andere nationaliteiten op ad-hocbasis gecontracteerd.

De VS hebben, in tegenstelling tot Nederland, in het kader van de civiel-militaire samenwerking de inzet van civiel lucht- en zeetransport voorbereid. Zonder deze voorbereiding en steun zou aanzienlijk meer tijd nodig zijn geweest om de troepen gevechtsgereed te maken. Een dergelijke operatie, de grootste in de militaire geschiedenis, is door haar omvang en complexiteit bijzonder kwetsbaar. Die kwetsbaarheid kan worden verminderd door de uitkomsten van *contingency planning* te vertalen in politieke en militaire maatregelen. Dat geldt ook voor Nederland. De huidige Vorderingwet van 1962 kan, als het om transportcapaciteit gaat, weliswaar worden toegepast voor alle roerende goederen (met uitzondering van schepen), maar bij het vorderen van vliegtuigen heeft men geen zeggenschap over het bijbehorende noodzakelijke personeel (bv. piloten) en faciliteiten (logistieke ondersteuning en luchtverkeersleiding). Nu het *out of area*-optreden ook voor ons land een serieuze optie wordt, dienen de tekortkomingen (zee- en luchttransport, overslag) te worden geïnventariseerd. De wetgeving moet zo nodig worden aangepast. Daarbij dient men ook te bezien of de huidige juridische basis om effectief te kunnen optreden aanpassing behoeft. Aan de Oorlogswet Nederland en de Wet Buitengewone Bevoegdheden Burgerlijk Gezag liggen intenties ten grondslag, die te maken hebben met de periode van de Koude Oorlog en bovendien het Nederlandse grondgebied betreffen. De wetgeving biedt geen handvat om in andere situaties, zoals de Golfoorlog, desgewenst slagvaardig te kunnen optreden.

Internationale afspraken

Ook in internationaal verband (WEU, NAVO) moeten afspraken worden gemaakt om de risico's te minimaliseren. De NAVO dient haar bakens te verzetten. Maatregelen zijn nodig, vergelijkbaar met de indertijd ingestelde *wagonpool*; daarbij gaat het om spoorwagens, geschikt voor het vervoer van tanks, die in tijd van „oplopende internationale spanning” onder de NAVO-landen binnen Europa worden herverdeeld. Ditmaal gaat het niet alleen om de voorbereiding van het vervoer per spoor maar, gezien de gewijzigde dreiging, ook om zee- en luchttransport. Hetzelfde geldt voor de

WEU. Wanneer deze organisatie wordt bestemd om uitvoering te geven aan het Europese *out of area*-optreden, dan dienen soortgelijke regelingen te worden getroffen. Uiteraard moet men dubblures voorkomen en bezien of dezelfde regelingen voor beide organisaties tegelijk kunnen dienen.

Bij al deze voorbereidingsmaatregelen mogen de noodzakelijke politieke maatregelen niet uit het oog worden verloren. In mogelijke toekomstige operatiegebieden zal politiek de weg moeten worden geëffend voor het verkrijgen van steunpunten en faciliteiten, zoals het gebruik van civiele en militaire infrastructuur. Dit dient bij voorkeur in bilaterale verdragen te worden vastgelegd.

Force generation

De Golfcrisis heeft aangetoond dat men moet kunnen beschikken over een systeem, dat een krijgsmacht in staat stelt op korte termijn haar capaciteit uit te breiden. Dat vereist duidelijkheid ten aanzien van: 1. politieke en militaire besluitvorming; 2. coördinatie met civiele instanties; 3. wettelijke bevoegdheden. Het door de Amerikanen toegepaste systeem van *force generation* (crisisbeheersing in de vorm van *power projection* vormt hiervan een onderdeel⁴) heeft aangetoond dat het goed functioneren ervan cruciaal is, óók in het kader van crisisbeheersing. Indien men wel snel middelen kan inzetten voor crisisbeheersing, maar de capaciteit ontbreekt om bij overgang naar een (grootschalig) conflict een vervolgstap te doen, zal immers ook de eerste stap ongeloofwaardig overkomen.

Het additioneel oproepen van ca. 300.000 reservisten in oktober 1990 geeft een indicatie voor de omvang van het systeem. Het trad begin augustus onmiddellijk in werking. Het berustte in vele gevallen slechts op studies. Een aantal aspecten was nog nooit beoefend. Het werkte volgens de „zwemvesttheorie”. Het activeert alle potentiële deelnemers van de individuele reservist tot de grootste luchtvaartmaatschappij. En ook de defensie-industrie speelt hierbij een belangrijke rol. De capaciteit van het systeem voorziet in het voeren van een *two and a half theatre war*.

Ook onze krijgsmacht dient, weliswaar op beschei-

⁴ *Power projection* is het vermogen troepen en materieel naar het operatiegebied over te brengen; de operatie *Deforger* is daarvan een voorbeeld.

den schaal, te beschikken over een systeem van *force generation*. In een afgeslankte krijgsmacht verschuift het accent van parate naar mobilisabele eenheden. Dat geldt niet alleen voor de landmacht, maar voor het eerst worden ook marine en luchtmacht ermee geconfronteerd. De gewijzigde veiligheidssituatie en de geherstructureerde defensieorganisatie vereisen een totaal systeem, waarin alle behoeften (procedures, civiel-militaire samenwerking, personeel, materieel, zee- en luchttransport) zijn gedekt. Zo wordt vermeden dat individuele NAVO-landen (Duitsland, Nederland), zoals tijdens de Golfoorlog is voorgekomen, een beroep moeten doen op transportmaterieel van andere landen, waaronder de Sovjet-Unie. Het vormt dan een subsysteem van NAVO/WEU op macroniveau.

Voorwaarde daarbij is dan wel dat de stelregel, dat elk land verantwoordelijk is voor zijn eigen logistieke ondersteuning, opnieuw wordt gezien.

De AirLand Battle-doctrine

De *AirLand Battle*-doctrine 2000 werd in het begin van de jaren '80 gepresenteerd als de *overall*-conceptie voor het toekomstige gevecht.⁵ De nieuwe doctrine was nodig omdat ervaringen (Midden-Oostenconflict, computersimulaties) hadden aangetoond dat het gevecht in een statische, lineaire verdediging zou leiden tot een *war of attrition*. De doctrine werd binnen de NAVO vertaald in de *Follow-on forces attack* (FOFA)-conceptie. *AirLand Battle* berust op eenvoudige principes. Enerzijds het binden en vernietigen van vijandelijke eerste-echelonseenheden en anderzijds het uitschakelen van versterkingen achter het front. De *deep battle* vormt een belangrijk thema in de doctrine.

Ook is een centrale plaats weggelegd voor de samenwerking tussen land- en luchtmacht. Voor de Amerikaanse strijdkrachten was deze doctrine een cultuurschok omdat elk krijgsmachtdeel in zijn eigen superioriteit en zelfstandigheid geloofde. Vóór de implementatie van de doctrine was dan ook nauwelijks van een geïntegreerd optreden sprake. Een voorbeeld waartoe dit kan leiden is de mislukte operatie ter redding van de Amerikaanse gijzelaars in Iran. Niet alleen het weer, maar ook

het ontbreken van coördinatie tussen de krijgsmachtdelen waren debet aan de *debâcle*.

Om de doctrine ook operationeel uitvoerbaar te maken werden de investeringsprogramma's daarop aangepast. Het accent kwam te liggen op de ontwikkeling en productie van hoogwaardige technische apparatuur, geschikt om in de diepte van het vijandelijke gebied te worden ingezet. *Smart ammunition*, die met infrarood haar doel opzoekt, laser-geleide doelaanduiding, radarsystemen die ook onder slechte weersomstandigheden 150 à 200 km in het achterland kunnen kijken, waren voor de uitvoering van de doctrine noodzakelijk. Enkele afgeleide kenmerken zijn: *initiatief*, *diepte*, *behendigheid* en *synchronisatie*. Met het laatste wordt een juiste afstemming van alle gevechtskracht bepalende elementen bedoeld (soort, hoeveelheid, plaats, tijd). De doctrine is niet toegespitst op een bepaald gebied⁵, maar moet in de gehele wereld kunnen worden toegepast.

Golfoorlog

De principes van de *AirLand Battle* zijn tijdens de Golfoorlog consequent gevolgd. Voorzien van alle technische snufjes paste men de *deep strike* toe. De afstemming van de inzet van de middelen van de marine, land- en luchtmacht kreeg speciale aandacht en verliep goed. De oprichting van de Rapid Deployment Force onder één centraal commando en het in stand houden van deze geïntegreerde structuur in een grootschalig conflict, bleken de juiste formule voor het succes in de Golfoorlog te zijn.

Toch moeten wij voorzichtig zijn met het trekken van conclusies t.a.v. deze voor het eerst in de praktijk toegepaste doctrine. Te water en in de lucht ontbrak een tegenstander. De krachtsverhoudingen op alle terreinen waren in het voordeel van de geallieerden. De ervaringen met de doctrine beperken zich dan ook in hoofdzaak tot het luchtop treden, waarin de *tactische* conceptie, de praktische uitvoering, nogal wat moest worden bijgesteld (vlieghoogte, te gebruiken techniek, munitiepakketten). Een volledige beoordeling is niet mogelijk. Wel staat één ding vast. Westerse defensieorganisaties worden stuk voor stuk geconfronteerd met kleinere budgetten. Men zal dan ook met minder (óók geavanceerde) middelen zijn taak moeten uit-

⁵ The new FM 100-5. *Military Review* 62(1982)(7).

voeren.⁶ Flexibiliteit en mobiliteit zijn daarbij de sleutelwoorden. De doctrine zal wellicht op die situatie moeten worden toegesneden.

Betekenis (contemporaine) krijgsgeschiedenis

De Amerikaanse operationele conceptie, uitgevoerd tijdens de landoorlog, is wel vergeleken met de tactiek die werd toegepast door de Carthaagse veldheer Hannibal tijdens de Slag bij Cannae (216 v.C.). Die veldslag had al tijdens zijn studie aan de militaire academie van West Point de aandacht getrokken van de bevelhebber van de geallieerde troepen, gen Schwarzkopf. De tactiek is niet helemaal vergelijkbaar: Hannibal werd niet gehinderd door politieke beperkingen, maar ondervond, in tegenstelling tot Schwarzkopf, wel volwaardige tegenstand en vernietigde de Romeinse legioenen. Toch vertoont het optreden wel grote parallellen. Behalve het nut van het bestuderen van deze oude veldslagen is het evenzeer van belang dat de *contemporaine* geschiedenis aandachtig wordt bekeken. Was dat gebeurd dan hadden de Amerikanen aan het begin van de luchtoorlog met minder vraagtekens gezeten. De langste conventionele oorlog van deze eeuw was het conflict Irak-Iran. De bestudering van die oorlog binnen militaire organisaties (inlichtingendiensten, planningsstaven) en instituten (militaire academies, *war colleges*) had, getuige de reactie van de Amerikanen, blijkbaar nog niet plaatsgevonden. Is hier het geloof in eigen superioriteit groter dan de betekenis die men aan het verleden toekent?

In de nacht van 22 op 23 september 1980 vielen Iraakse vliegtuigen in een *pre-emptive strike* Iraanse vliegvelden aan met de bedoeling het gebruik van deze vliegvelden onmogelijk te maken, alsmede zoveel mogelijk vliegtuigen op de grond uit te schakelen. De actie was geen succes. Onvoldoende geoefendheid van de vliegers en middelmatige technische apparatuur waren hiervan de oorzaak. Irak was zich van zijn beperkingen al snel bewust en ervan overtuigd dat zijn luchtmacht in gevech-

ten met de Iraanse luchtmacht geen schijn van kans had. Tien dagen later vloog het merendeel van de Iraakse gevechtsvliegtuigen (totale sterkte 332 toestellen) naar vliegvelden in Jordanië, Koeweit, Saoedi-Arabië, Noord-Jemen en Oman.

Op 17 januari 1991 begon de anti-Irak-coalitie met haar luchtoffensief. Elf dagen later meldde de BBC dat ca. 100 Iraakse gevechtsvliegtuigen in Iran waren geland. Uiteindelijk zouden dat er 141 worden. Blijkbaar was Irak tot dezelfde conclusies gekomen als in 1980. Alleen het aantal landen in de directe omgeving om zijn vliegtuigen te stationeren was afgenomen. Slechts Iran bleef over.

Tot op heden wordt gegist naar de oorzaak van de Iraakse handelwijze. Na speculaties tijdens de Golfoorlog over een mislukte coup door de luchtmacht moet nu achteraf toch het antwoord worden gezocht in de recente krijgsgeschiedenis. Dat geldt ook voor de Iraakse verdediging. In de oorlog tegen Iran moest het aanvallende gevecht regelmatig worden afgewisseld met het verdedigende gevecht. De Iraakse conceptie bestond uit een statische verdediging in vier delen (mijnenvelden, antitankgrachten, prikkeldraad en veel artillerie). Achter die linies waren honderden bunkers gebouwd met daarin ca. 200.000 dienstplichtige soldaten en grote voorraden munitie en voedsel.

In de periode augustus-november werd een zelfde verdedigingslinie in Koeweit aangelegd. Ook hier maakten de Iraakse militairen weer dezelfde fout. Allereerst het toepassen van een statische verdediging. Ten tweede een open flank, waardoor een tegenstander de verdediging kan omtrekken en de hoofdverdediging nutteloos maakt. Irak had blijkbaar uit het eerdere drama, waarbij het Iraanse leger eveneens via de flank een omtrekkende beweging maakte, niets geleerd.⁷ Ook had het blijkbaar geen kennis van de AirLand Battle-conceptie. De Iraakse luchtverdediging die, in 1980 maar ook in 1990, was voorzien van moderne middelen (voornamelijk Sovjetrussisch materieel) bleek niet in staat een geïntegreerd systeem met een goede commandostructuur op te zetten. Er was dan ook geen antwoord op de uitgebalanceerde Amerikaanse conceptie van het storen van radars en communicatiemiddelen. Kortom, beide partijen hadden lering kunnen trekken uit elkaars recente optreden.⁸ ▷

⁷ *New York Times* (1980)(3 okt).

⁸ D. Hiro — *The longest war, the Iran-Iraq conflict*. Paladin Press, Glasgow (1990)136.

Conclusies

Het ontbreken van een adequate *contingency planning*, zo heeft de Golfoorlog aangetoond, schept grote veiligheidsrisico's. De politieke en militaire besluitvorming (NAVO- en nationale waarschuwingssystemen, een noodwetgeving) moeten hierin voorzien. Ook externe voorbereiding (benodigde steunpunten, faciliteiten) is nodig. Dat dient bij voorkeur in bilaterale overeenkomsten te worden vastgelegd.

Vorbereiding op crisisbeheersing (al dan niet *out of area*) heeft ook gevolgen voor de Nederlandse defensieorganisatie. Dat betreft vooral land- en luchtmacht. Nu het accent, o.a. als gevolg van het CSE-akkoord, steeds meer van parate naar mobilisabele eenheden verschuift, dient men te beschikken over een systeem van *force generation*. Een dergelijk systeem vormt op nationaal niveau een

microsysteem en moet deel uit maken van een macrosysteem, dat door bondgenootschappelijke organisaties (NAVO, WEU) dient te worden ontwikkeld.

Geïntegreerd militair optreden van leger, luchtmacht en marine, ondersteund met geavanceerde middelen, zonder de menselijke factor uit het oog te verliezen, vormt het uitgangspunt voor toekomstig militair optreden. De implementatie van de AirLand Battle-doctrine heeft dat aangetoond. De langste conventionele oorlog van deze eeuw, het conflict tussen Irak en Iran, is onvoldoende geanalyseerd. Was dat wel gebeurd dan had de anti-Irak-coalitie vooraf op een aantal zaken kunnen inspelen, bv. het tegengaan van het massale vertrek van Iraakse gevechtsvliegtuigen. De (contemporaine) krijgsgeschiedenis dient daarom ook buiten de kring van historici te worden onderwezen.

[Artikel afgesloten op 1 juni 1991]

U bent lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap,

tevens actief dienend officier van KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

Meldt u dat dan s.v.p. even aan de ledenadministratie (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk), dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!

P. W. Gorissen en R. H. C. Larsson

resp. luitenant-kolonel der artillerie en res-tweede luitenant der intendance

Non-provocatieve verdediging

Een nieuwe ronde

De ontwikkelingen op het gebied van de wapenbeheersing hebben tot 19 november 1990 een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Op die datum werd het CSE-verdrag met betrekking tot de conventionele strijdkrachten in Europa ondertekend. Gelijkijdig werd als resultaat van de Europese Ontwapeningsconferentie (EOC) het zg. Weense Document overeengekomen, waarin een aantal *Confidence and Security Building Measures/CSBM* (vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen) werd ondertekend.

Met name de totstandkoming van het CSE-verdrag is naast alle andere onderhandelingen bepalend geweest voor de internationale verhoudingen tot op dat moment. Die ontwikkelingen waren mogelijk door de interne wijzigingen in de Sovjet-Unie en de voormalige non-Sovjetrussische Warschau-Pactstaten, evenals door de onderlinge verhoudingen binnen het voormalige Warschau-Pact. De consequenties voor de Oost-Westverhoudingen bleven niet uit. Het einde van de Koude Oorlog leek nabij.

Het CSE-verdrag legt beperkingen op aan de aantallen conventionele wapens in Europa, van de Atlantische Oceaan tot aan de Oeral, het ATTU-gebied. Beperkingen die niet alleen plafonds aangeven voor de verschillende categorieën wapensystemen, maar die ook reducties tot gevolg hebben. Een vermindering van de bijna oeroude dreiging was het gevolg. Wat het CSE-verdrag verder inhoudt is globaal, en jammer genoeg niet geheel correct, beschreven door vdg drs. P. J. R. Baeten in de Militaire Spectator van april jl. Van groot belang zijn daarbij de in het Charter van Parijs opgenomen politieke verklaringen, waarin met name wordt aangegeven dat tussen Oost en West geen vijandschap meer aanwezig is. Een nieuwe NAVO-strategie is derhalve noodzakelijk. In NAVO-verband wordt reeds gewerkt aan het ontwikkelen daarvan en van een andere operationele

conceptie ter vervanging van de *Forward defence*. Met name de ontwikkelingen in de Oost-Westverhoudingen, de ontwikkelingen in de Oosteuropese landen en die op het gebied van de wapenbeheersing zijn de oorzaak ervan geweest dat onze minister van defensie niet in staat was op tijd zijn Defensienota aan de Tweede Kamer aan te bieden. Die ontwikkelingen maakten regelmatige bijsturingen in de ontwerpnota noodzakelijk, een situatie die nog eens werd verergerd door de Golfcrisis en de operatie *Desert Storm*.

De Defensienota is ten slotte toch verschenen. De minister probeert met alle factoren rekening te houden. Een verminderde dreiging en het CSE-verdrag zijn redenen om de omvang van de strijdkrachten te verminderen. In combinatie met de verwachte ontspanning moet dat leiden tot andere conventionele concepties, die in de nieuwe NAVO-strategie passen. Een kleinere organisatie en de politieke wens meer greep te krijgen op het doen en laten van de strijdkrachten zijn een ideale situatie om ook het totale ministerie van defensie te reorganiseren, resp. te herstructureren. Zeker als gevolg van de Golfcrisis werd de noodzaak ingezien een nieuwe organisatie te bouwen van hoge kwaliteit en met een grote flexibiliteit. Kortom, een defensieorganisatie, bestaande uit kleinere eenheden, een grotere mobiliteit en meer flexibiliteit en kwaliteit. Onder andere door het oprichten van een luchtmobiele brigade wordt hieraan inhoud gegeven. Al met al een situatie die nog eens als extra stimulans meekrijgt dat ook op Defensie moet worden bezuinigd.

Deze wijzigingen, die in de nieuwe NAVO-strategie moeten passen, zijn niet alleen een aangelegenheid voor het 1e Legerkorps. De nieuwe operationele concepties zijn een probleem waarmee de drie krijgsmachtdelen en de centrale organisatie zich moeten bezighouden. De eerder genoemde kenmerken van de geherstructureerde organi-

satie doen sterk denken aan de met name door wetenschappers ontwikkelde gedachten over niet-provocatieve verdediging, beter bekend als *Non-provocative defence*.

In de periode van de discussies over de plaatsing van kruisvluchtwapens vond gelijktijdig een discussie over die *Non-provocative defence* (NPD) plaats. NPD kent vele variaties, van sociale verdediging tot en met het alom bekende optreden van de legerkorpsen binnen het NAVO-gebied met en zonder kernwapens.

De sociale verdediging, een verdediging zonder strijdkrachten, vereist o.i. een totale omschakeling van de mentaliteit van de bevolking. Deze variant op NPD is daarom geen realistisch alternatief voor de komende en voorzienbare tijd. De meest besproken NPD-alternatieven hebben een aantal gemeenschappelijke kenmerken, namelijk kleine, lichte, mobiele eenheden, gedecentraliseerde commandovoering, meer nadruk op mobilisabele en territoriale eenheden, gebruik van veel voorbereide hindernissen en gedecentraliseerde logistieke ondersteuning. De bekendste NPD-alternatieven zijn *Afheldts schaakbord*, *Hennigs vuurbarrière* en het *SAS-model van interactieve verdediging*.

Afheldts schaakbord

Dit model is in 1980 ontwikkeld door Horst Afheldt, een Westduitse politicoloog. Uitgangspunt in zijn voorstel was een unilaterale herstructurering van de Bundeswehr, waarin de nadruk komt te liggen op een territoriale diepteverdediging van de Bondsrepubliek. Afheldt verdeelde daartoe de Bondsrepubliek in kleine gebieden van 10 à 15 km², met elk een peloton van ca. 25 personen. Zo'n peloton dient te bestaan uit licht bewapende infanteristen met antitankwapens, die tot taak hebben de vijandelijke opmars te stoppen. Daarachter dient een netwerk van artilleriegeschut en raketten te worden opgericht. Voor de communicatie wordt gebruik gemaakt van een ondergronds glasfiber-communicatienetwerk. Afheldt schatte de totale gevechtsterkte op 940.000. Hij ging daarbij uit van een puur Duitse defensie, hetgeen toentertijd al tot problemen binnen het bondgenootschap zou leiden. Bij een nadere beschouwing blijken nog enkele punten van belang. Elk peloton

dient te zijn voorzien van een antitanksysteem in de vorm van raketsystemen, een uiterst kostbare aangelegenheid. Bovendien kan een potentiële tegenstander zich vrij gemakkelijk instellen op een zwaardere bepantsering, hetgeen een stimulans zou zijn voor de wapenwedloop. De door Afheldt bedachte artilleriesystemen zouden moeten zijn voorzien van precisiegeleiding en een bereik moeten hebben van ca. 200 km, een nieuwe ontwikkeling. Al met al bood het door hem gepropageerde model toen al een weinig aantrekkelijk alternatief voor de huidige defensieconcepties.

Hannigs vuurbarrière

Een ander model, ontwikkeld door de voormalige Duitse oorlogsvlieger en industrieadviseur Hannig, gaat ervan uit dat de achterliggende gedachte van de *Forward-Defence*-conceptie moet blijven gehandhaafd. Hannig streefde ernaar d.m.v. het inrichten van een onbewoonde grensstrook van ca. 4 km diepte langs de Duits-Duitse grens een eventueel offensief af te stoppen, door in deze strook een vuurbarrière te plannen. Daarachter wilde hij, tot enkele tientallen kilometers diepte, kleine antipantser-eenheden opstellen met o.a. laserwapens. In zijn conceptie ligt de nadruk op vuur met mobiele afvuurinrichtingen met verschillend bereik. Ook Hannig heeft zijn model ontworpen voor een puur Duitse verdediging. Hij schatte de sterkte van de benodigde strijdkrachten op 485.000. Het voornaamste punt van kritiek op dit model betreft de relatief geringe diepte van de verdediging. Bij uitschakeling van de vuurbarrière staat de verdediger machteloos. Bovendien vereist de aard van de verdediging een strakke hiërarchieke structuur en er zullen mobiele commandocentra nodig zijn om de juiste zwaartepunten te kunnen steunen.

SAS-model van interactieve verdediging

De tot heden meest uitgewerkte conceptie van non-provocatieve verdediging is opgesteld door de Westduitse *Studiengruppe für alternative Sicherheitspolitik* (SAS). Ook in Nederland zijn wetenschappers die deze groepering aanhangen, zoals Boeker en Ter Borg. De studiegroep staat een graduele aanpassing voor van de huidige NAVO-

concepties, gebaseerd op de volgende uitgangspunten.

1 Uitgegaan dient te worden van de realiteit van de huidige situatie.

2 Een mogelijke aanval zal met conventionele middelen plaatsvinden.

3 Een potentiële tegenstander dient te worden geconfronteerd met een complexe organisatie, zowel op tactisch als op organisatorisch gebied.

4 Verdediging dient plaats te vinden in bondgenootschappelijk verband.

Op basis van deze uitgangspunten komen de onderzoekers van de SAS tot een conceptie, bekend als *Spider and web*-model. Een gedecentraliseerd netwerk van infanterie-eenheden, uitgerust met mijnen, vormt het net. De dichtheid van het web neemt in de diepte toe. De voornaamste taak van de voorwaarts gelegen eenheden is een mogelijke aanval op te vangen en te vertragen. Alhoewel voorwaarts opgesteld, dienen deze troepen zich te beperken tot een reactieve tactiek. In het web van infanterie-eenheden opereren de spinnen (*rapid commitment forces*), mobiele troepen, voorzien van voertuigen, bv. tanks, die bruikbaar zijn voor het vormen van zwaartepunten voor zg. tegenconcentraties. Het territorium van de tegenstander wordt niet betreden. Achter het web en de daarin opererende spinnen is in de diepte nog voorzien in zg. *rear protection forces*, eenheden bestaande uit infanteristen en gepantserde eenheden die dienst doen als „opvangeneheden” voor doordruppelende vijandelijke groepen. Deze categorie, grotendeels gevormd door reservisten, zal dienen te zorgen voor de beveiliging in de diepte. De totaal benodigde sterkte wordt geschat op 780.000.

Behalve deze, reeds langere tijd in omloop zijnde, Westerse concepties zijn ook publikaties van Sovjetrussische wetenschappers verschenen, waarin wordt aangegeven langs welke weg dient te worden gestreefd naar puur defensieve verdedigingsconcepties.

Een van de toentertijd opmerkelijke publikaties is afkomstig van Alexei Arbatov, medewerker van het Instituut voor wereldeconomie en internationale betrekkingen (IMEMO) in Moskou. Arbatov stelde voor de Warschau-Pactlandstrijdkrachten te reduceren tot 50 à 60 divisies, ofwel een derde

van de toenmalige omvang. Hiermee zouden volgens hem een bezuiniging van 40 à 50% en een betere krijgsmacht kunnen worden bereikt.

Een ander voorstel is van twee medewerkers van het Amerika en Canada Instituut in Moskou, Kosjkin en Konowalov. Zij verstaan onder een zuiver defensieve structuur het reduceren van de strijdkrachten tot slechts tactisch niveau (divisie). Daartoe dient te worden gestreefd naar een sterke reductie van wapensystemen met typisch offensieve kenmerken, zoals tanks. Dat geldt tevens voor de voorwaarts opgeslagen munitie- en brandstofvoorraden. Belangrijk element in dit voorstel is het inrichten van een 150 km diepe defensieve zone waarin, evenals in het SAS-model, lichte infanterie-eenheden dienen te worden opgesteld.

Bekijken wij deze verschillende alternatieven dan valt te constateren dat de NPD-alternatieven zijn gebaseerd op de vroegere Oost-Westtegenstelling gedurende de Koude Oorlog. Wij kunnen echter ook vaststellen dat een aantal kenmerken overeenkomt met hetgeen in de Defensienota is aangegeven, nl. kleinere eenheden, meer mobiliteit en flexibiliteit. Derhalve ligt het voor de hand voor de nieuwe concepties in de richting van de *Non-provocative defence* te zoeken.

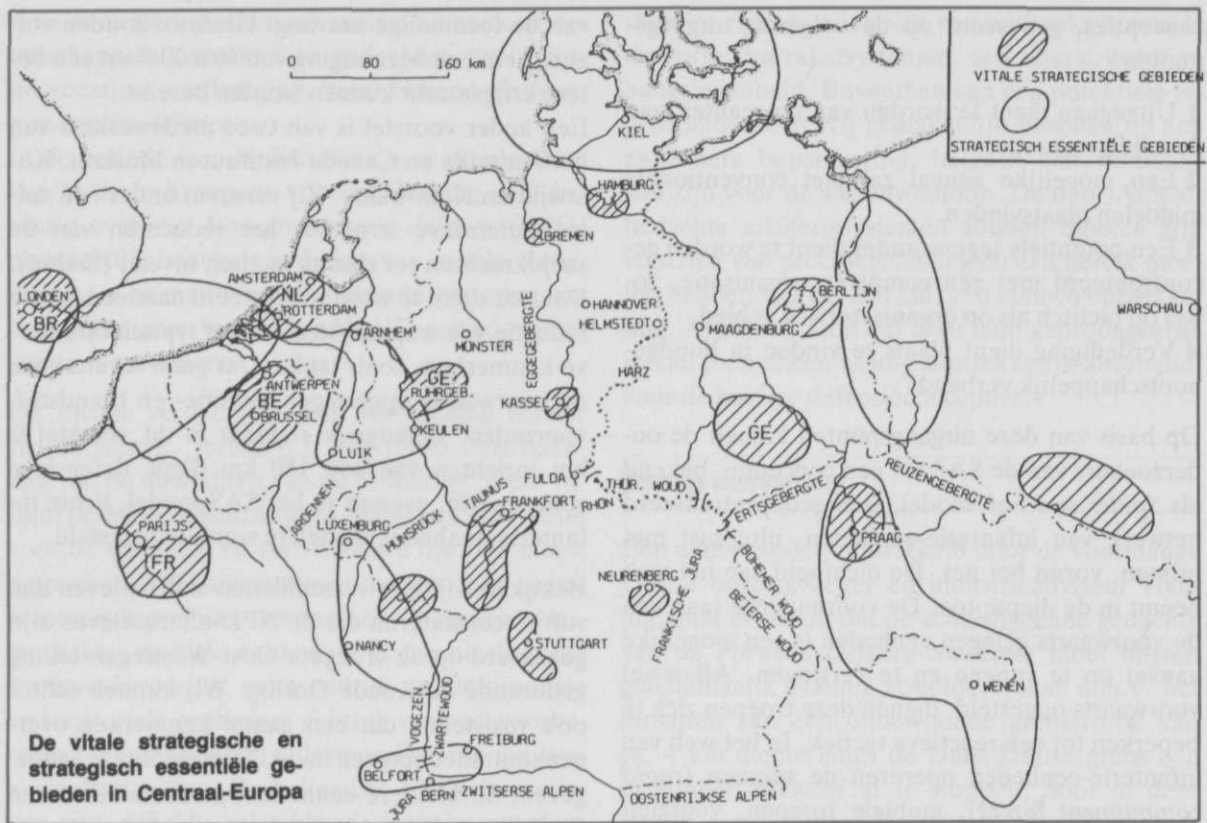
Invloeden

Voor het ontwikkelen van nieuwe concepties is het met name van belang de mogelijke dreiging aan te geven. In de Defensienota is logischerwijs geen concrete dreiging genoemd. In plaats daarvan is een globale risico-analyse binnen en buiten Europa geschetst.

Binnen Europa wordt het risico voornamelijk bepaald door de politieke, economische en militaire ontwikkelingen in de Sovjet-Unie. Slechte ontwikkelingen kunnen een Sovjetrussische dreiging doen herleven, die echter, door de erbarmelijk slechte toestand van de Russische economie, niet meer de omvang van vroeger zal aannemen.

De risico's van buiten Europa zijn geconcentreerd ten zuiden en zuidoosten van Europa, nl. Noord-Afrika en het Midden-Oosten. De combinatie van de politieke, economische en militaire situatie in deze regio's vormt een ernstige bedreiging van vrede en veiligheid, waarvan de Golfoorlog een voorbeeld is. ▷

Zoals in de Defensienota is aangegeven is een wereld zonder conflicten moeilijk voorstelbaar aangezien machtspolitiek altijd een rol speelt. Als waarborg tegen risico's blijven militaire voorzorgsmaatregelen noodzaak als deel van een verantwoord veiligheidsbeleid.

Deze vereenvoudigde risico-analyse uit een gecompliceerde situatie betekent dat er in eerste instantie geen sprake meer kan zijn van een verdedigingsconceptie in de oude vorm — met name in de Centrale sector van de NAVO — van *Forward defence*. De aangegeven dreiging is niet meer specifiek gebonden aan een dreiging uit het Oosten. De landen kunnen dan kiezen voor meer nationaal gerichte defensie in NAVO-verband of voor internationale samenwerking door multinationale eenheden te formeren. Als elk land zijn eigen defensie regelt zal dit vooral de nodige financiële inspanningen kosten, terwijl tot de doelstellingen van de wijzigingen toch ook besparingen behoren. In de praktijk komt het vaak erop neer dat de financiën juist de belangrijkste randvoorwaarde vormen. Derhalve zal een hogere financiële inspanning politiek niet haalbaar zijn. Nationaal gerichte defensies in de Westeuropese landen doen tevens

vreemd aan in deze tijd, waarin wij druk bezig zijn naar een Europese eenheid te groeien. De verdieping van de Europese Gemeenschap gaat niet van een leien dakje, maar er zit schot in. Of wij ooit een Europese politieke eenwording of militaire eenwording zullen meemaken is nog de vraag. Momenteel lijkt het er nog niet op.

Europese concepties

Het hoogste goed blijft natuurlijk de handhaving van ons democratische stelsel. De territoria van alle landen moeten van schending gevrijwaard blijven. Uitgaande van de kern van onze Defensienota en rekening houdend met de nauwere Europese samenwerking zouden wij in de defensieconcepties moeten zoeken naar een Europese oplossing, te beginnen in NAVO-verband, in de richting van de non-provocatieve concepties. Maar hoe moet een dergelijke defensieconceptie worden georganiseerd; waar moeten bv. de zwaartepunten liggen?

De oplossing ligt voor de hand. Vanuit de strategie naar Europa kijkend ontdekken wij, in een waar-

schijnlijk moeizame discussie in internationaal verband, dat Europa een aantal strategisch essentiële en strategisch belangrijke gebieden heeft. Voor de vroegere situatie heeft Ikol Van Vels die aangegeven in de hier nog eens afgedrukte afb. 2 uit zijn artikel „Operatieve kunst in de Central Region” (MS 157(1988)(4)157). Die gebieden zijn de aangewezen concentratiepunten in een integrale Europese defensieconceptie. Omdat strategische gebieden niet zijn gebonden aan landsgrenzen lenen zij zich uitstekend voor het optreden met multinationale eenheden.

Afhankelijk van de situatie kunnen strijdkrachten vanuit een strategisch essentieel of strategisch belangrijk gebied de strijdkrachten in een ander gebied ondersteunen d.m.v. vuur, maar ook door beweging. De geografische omstandigheden bepalen de mogelijkheden en de noodzaak van een inter-service-optreden. Uitgaande van mobiele, flexibele eenheden, zoals een luchtmobiele brigade, kan in voorkomend geval regionaal een zwaartepunt worden gelegd. Een voorbeeld van een dergelijke ondersteunende situatie deed zich in wezen voor in de Golfcrisis, toen NAVO-landen troepen concentreerden in Turkije en het oostelijke deel van de Middellandse Zee.

In de gebieden tussen de strategisch essentiële en strategisch belangrijke gebieden kunnen nationale strijdkrachten optreden, die voor een groot deel uit reservepersoneel kunnen bestaan. Deze tussengelegen gebieden laten zich wat gemakkelijker opdelen naar nationale grenzen. Coördinatie op de grenzen blijft van essentieel belang.

De strijdkrachten in de tussengelegen gebieden vormen als het ware het web, terwijl de strijdkrachten in de strategisch essentiële en strategisch

belangrijke gebieden zijn te vergelijken met de spinnen — bestaande uit mobiele eenheden — die voor tegenconcentraties kunnen zorg dragen. Als wij de naam vertalen is het een mogelijke uitwerking van Saceurs conceptie van mobiele contraconcentratie.

Als de tijd rijp is kan deze vorm van defensie ook worden uitgebreid met de territoria en de strijdkrachten van de Oosteuropese en neutrale landen. Essentiële voorwaarde is en blijft de samenhang in het defensief.

Slot

In het voorgaande zijn wij slechts summier ingegaan op de bestaande alternatieven voor non-provocatieve defensie, maar voldoende om een beeld te vormen van wat de ontwikkelaars ermee voor ogen hadden en om te achterhalen wat de gemeenschappelijke kenmerken zijn.

De gewijzigde internationale situatie in en om Europa is de basis geweest voor de nieuwe Defensienota en tevens de aanleiding om in de nabije toekomst een nieuwe defensiestrategie voor de verschillende niveaus te ontwikkelen.

De combinatie van deze zaken leidt vrijwel onverbiddelijk tot de conclusie dat wij moeten overgaan op een Europese defensie, te beginnen bij de NAVO. Een latere uitbreiding met de Oosteuropese en neutrale landen ligt dan in de wat verdere toekomst voor de hand.

De uitwerking van deze gedachten is slechts in rudimentaire vorm aangegeven en klinkt eenvoudig. De praktische uitvoering, het uitwerken van een dergelijk plan in internationaal verband, zal veel tijd en discussie vergen.

Literatuur

- H. Afheldt — *Defensive Verteidigung*. Rowohlt, Hamburg (1985).
F. Barnaby en E. Boeker — *Defensie zonder kernwapens*. Meulenhoff, Amsterdam (1982).
M. ter Borg en W. Smit (red) — *Non-provocative defen-*

ce as a principle of arms reductions. Free University Press, Amsterdam (1989).

M. ter Borg — Oosteuropese aandacht voor non-provocatieve verdediging, in: *Jaarboek voor Vrede en Veiligheid*. VU uitgeverij, Amsterdam (1985).

Defensienota. Herstructurering en verkleining. SDU, Den Haag (1991).

J. N. Ladders

kolonel der infanterie b.d.

Leiding geven in de Koninklijke landmacht

De roemruchte Attila zou ook hebben gezegd dat een stamhoofd nooit de leiding kan hebben als hij in de achterhoede rijdt. Commandanten moeten dus voorgaan.

In april jl. heeft de Bevelhebber Landstrijdkrachten het nieuwe *Beleidsconcept leiding geven in de Koninklijke landmacht* (BCL/KL) uitgegeven. Het is na de Tweede Wereldoorlog de derde keer dat op het gebied van leiding geven een nieuwe of vernieuwde visie het licht zag. Als de eerste zou de doelstelling van het — in 1960 opgerichte — Studiecentrum voor militair leiderschap kunnen worden beschouwd. De tweede was het Beleidsconcept van 1977, dat was gebaseerd op het rapport van de Stuurgroep maatschappelijke invloeden in de krijgsmacht (Stumik).

In dit artikel wordt ingegaan op een aantal aspecten van het nieuwe BCL/KL. Gezien de omvang van het onderwerp kunnen in één artikel niet alle aspecten worden behandeld. Om die reden blijven bv. werving en selectie in hun geheel achterwege. In een latere aflevering zullen ook die aspecten afzonderlijk aan de orde komen.

Militair leiderschap

De KL is na het optreden in Indonesië niet meer als geheel operationeel geweest. Het is evenwel goed in gedachten te blijven houden dat de KL een organisatie is die doorlopend met weinig reactietijd in crisissituaties moet kunnen worden ingezet. Oorlog is de ergste vorm van crisis.

Van commandanten op ieder niveau wordt verwacht dat zij het vermogen bezitten onder gevechtssomstandigheden, onder grote psychische druk, in onoverzichtelijke situaties, vaak op grond van onvolledige informatie, snel goede beslissingen te nemen.

Als het gemakkelijk was stamhoofd te zijn, zou iedereen het wel zijn. [ATTILA DE HUN]

In de KL zijn er geen commandanten meer die aan gevechtsacties op grote schaal hebben deelgenomen. Het is dan ook alleszins begrijpelijk dat tijdens oefeningen de gedachte naar de achtergrond verdwijnt, dat bij iedere beslissing mensenlevens in het geding zijn. Na veertig jaar is het niet denkbeeldig dat ook allerlei andere vredesinvloeden de overhand hebben gekregen. Daarom is het goed allereerst (weer) eens na te gaan waarom er behalve van leiderschap in het algemeen sprake is van specifiek *militair* leiderschap.

Er zijn ten minste vijf redenen waarom leiding geven in de KL zich onderscheidt van leiding geven in het algemeen, van civiel leiderschap.

1. Levensbedreigende omstandigheden

Van een militair leider wordt ook — en juist — onder gevechtssomstandigheden verwacht dat hij/zij leiding geeft. Dat betekent dat ook hij/zij zelf veelvuldig in levensbedreigende omstandigheden zal verkeren. Met name geldt dat op de lagere niveaus. Juist daar zal niettemin het voorbeeld moeten worden gegeven. Op kritieke momenten zal het voorbeeld, het voorgaan, vaak de doorslag kunnen geven. De kans zelf te worden gedood of gewond te raken zal daardoor groot zijn.

2. Wisselende omstandigheden

Leiding geven vindt plaats bij dag en bij nacht, bij nacht en ontij, in wisselend terrein en — tactisch gezien — in frequent wijzigende gevechtsacties. In vredetijd moet men veelvuldig omschakelen van oefen- naar kazernesituaties en weer terug. Dat alles vraagt om een zeer grote mate van flexibiliteit.

3. Veel niet vrijwillig personeel

De KL bestaat voor 60% — thans zo'n 40.000 man — uit dienstplichtigen. Na een opleiding van een jaar worden ze allemaal naar huis gestuurd en begint men met een nieuwe ploeg weer van voren af aan. Geen enkel civiel bedrijf zou onder zulke condities kunnen en willen werken.

4. Gewenst gedrag is afdwingbaar

Meer dan in enige civiele organisatie is in de KL gewenst gedrag afdwingbaar. Het militaire straffen tuchtrecht is evenwel een onmisbaar „vangnet” voor het goed functioneren van de krijgsmacht als crisisorganisatie. Het kent echter ook een keerzijde. Minder goede leiders trachten zich, als motiveren niet lukt, nog wel eens staande te houden door steeds te dreigen met de krijgstuuchtelijke stok-achter-de-deur. De onjuiste gedachte gaat dan postvatten dat intimideren effectiever is dan motiveren. Het zorgvuldig hanteren van het tuchtrecht is een bijzonder aspect van leiding geven in de KL.

5. Contact achterban

Tijdens oefeningen, maar vooral bij inzet, vertrekt ook het leidinggevend personeel van huis en haard. De vaak relativerende sociale controle van de achterban ontbreekt. Het langdurig van huis zijn, de zorg om het thuisfront, vormen moreel extra verzwarende factoren.

Samenvattend: er is geen civiel bedrijf dat dezelfde eisen stelt aan zijn leidinggevende personeel. De enigen die in dit opzicht enigszins met de KL zijn te vergelijken zijn politie en brandweer. Daarom kan met recht onderscheid worden gemaakt tussen „gewoon” en *militair* leiderschap.

De opleiding

Na het met succes doorlopen van de selectie wordt de kandidaat in opleiding genomen. Leiderschapstraining en vorming (LTV) zijn daarvan belangrijke facetten.

De laatste decennia lag om verschillende redenen het accent zeer sterk op vakkennis. De diensttijdverkortingen en de mechanisering maken dat ver-

klaarbaar: meer stof in minder tijd. Vakmanschap alléén is echter niet toereikend.

Commandant zijn betekent: manager, leider en vakman zijn. Dit nieuwe MLV voor commandanten is een soort aardse drievuldigheid: in theorie zijn ze wel te onderscheiden, maar in de praktijk nooit te scheiden. Er bestaat — ook buiten de KL — veel verwarring over deze drie begrippen, zeker over de eerste twee.

- Een *manager* is — wellicht wat gesimplificeerd — een bestuurder, een organisator, iemand die zaken regelt, en die achter zijn bureau bedenkt hoe dingen op de juiste plaats, op de juiste tijd kunnen worden gedaan. Over het algemeen is daar wel uit te komen, ware het niet dat hij mensen nodig heeft om te doen wat gedaan moet worden. Dan treedt de manager terug en de leider komt naar de voorgrond.

- Een *leider* ontwikkelt

...activiteiten die erop zijn gericht het gedrag van anderen te beïnvloeden om de gestelde taak op doeltreffende wijze uit te voeren. (BCL/KL-'91)

Anders gezegd: je mensen op een voor hen aanvaardbare wijze activeren, stimuleren en motiveren om „de klus te klaren”.

- *Vakmanschap* behoeft geen toelichting, denken velen. Gebleken is echter dat daarbij veelal niet wordt gedacht aan „vakkennis” over het gedrag van mensen. Leidinggevend personeel in een crisisorganisatie behoort dat echter in grote mate te bezitten. Juist dat personeel dient het nodige te weten van mogelijk gedrag van mensen onder extreme stress. Na de opleiding weten zij misschien alles van onderhouds- en van bevoorradingsprocessen. De vraag is of dat ook geldt voor bv. groepsprocessen. Weet men wat, in het algemeen, de Nederlandse soldaat motiveert of demotiveert? Wat is er nog meer nodig om zijn inzetbaarheid op peil te houden anders dan hem op tijd eten en drinken te geven? Is een adjudant of een overste die op 45-jarige leeftijd de eindrang heeft bereikt nog te motiveren? Of moeten ze gewoon niet zeuren en hun werk doen?

De bovenstaande filosofie kan ook in een formule worden uitgedrukt:

$$C = M \times L \times V$$

EEN COMMANDANT IS MANAGER $\times$ LEIDER $\times$ VAKMAN. $\triangleright$

Zowel tijdens de initiële opleiding als tijdens de functionele tewerkstelling dienen de M, de L en de V evenwichtig aandacht te krijgen. Uiteindelijk bepaalt de laagste factor achter het =teken de hoogte van de C. Is één van die factoren nul dan... In een crisisorganisatie, waarin men direct na plaatsing op de startfunctie ook in crisissomstandigheden inzetbaar moet zijn, is dit inzicht van het allergrootste belang.

Aan de vijf basisvaardigheden van de LTV is de laatste tijd in diverse publikaties al zoveel aandacht besteed, dat dit aspect hier niet nader wordt behandeld en wordt volstaan met te verwijzen naar de afbeelding.

Het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht verdient alle lof voor de wijze waarop LTV al sinds het begin van de jaren '80 een plaats in de opleidingen heeft gekregen. En de aandacht ervoor neemt eerder toe dan af. Toch zijn enkele kritische opmerkingen wel op hun plaats.

De (bekende) vijf basisvaardigheden bergen het gevaar van enige kunstmatigheid in zich: het aanleren van vijf kunstjes. Het bijbrengen van technieken mag weliswaar gelden voor management en vakmanschap, voor leiderschap gaat het maar in zeer beperkte mate op. Juist dat moet vanuit een grondhouding plaatsvinden. Het dient primair te zijn gebaseerd op gedrag „van binnen uit”. Dat maakt het opleiden van leiders zo moeilijk.

Voor de KMA, OCO en KMS geldt dan ook dat ruime aandacht moet worden besteed aan de V, de vorming van LTV. Het nieuwe BCL/KL geeft dat nu duidelijk aan.

Gezien de zeer korte opleidingstijd van dienstplichtig kader — 5 maanden — lijkt het gerechtvaardigd het accent te leggen op de training (T) van LTV. Daar moet dan wel een zeer goede begeleiding tegenover staan van (ouder) beroepskader in de parate periode en met name in de introductieperiode.

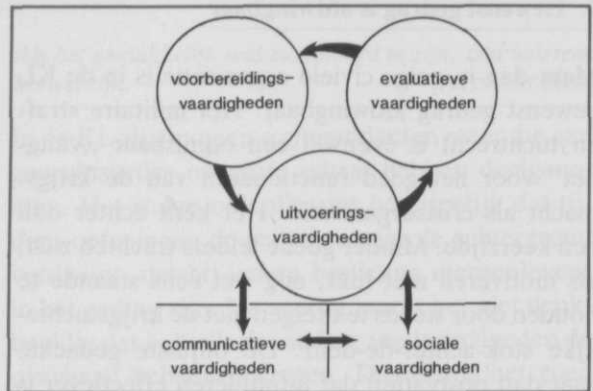
Vorming

De vraag is dan hoe nu het vormingsaspect op KMA, OCO en KMS gestalte dient te krijgen.

Reeds jaren „predikt” het COKL dat toekomstige leidinggevendenden dienen te worden opgeleid tot: *zelfstandige, actieve, creatieve, verantwoordelijk-*

heidsbewuste commandanten (ZACV). In zo'n sfeer opleiden kan en mag men niet volstaan met het aanleren van technieken. Het accent moet daarbij op persoonlijkheidsvorming worden gelegd. Iemand bijbrengen beslissingen te durven nemen; je zelfstandig durven opstellen.

In de persoonlijkheidsvorming is het aanleren verantwoordelijkheid te durven dragen wellicht nog het moeilijkst.

Waarden en normen

Met het verschijnen van het nieuwe BCL/KL komt er in het kader van LTV, naast de vijf basisvaardigheden en de ZACV-filosofie, nog een derde facet bij. Niet alleen in de initiële, maar ook tijdens de verdere vormingscursussen, dient de leerling/cursist

...te komen tot een beter besef van algemeen aanvaarde democratische normen en waarden in de samenleving en de ethische achtergronden daarvan als basis voor de opbouw, maar ook de verdere ontwikkeling van de vereiste personeuseigenschappen. (pt 58 BCL/KL)

Daarmee heeft de KL zichzelf een uiterst moeilijke, doch zeer noodzakelijke opdracht gesteld. Juist dit facet van het militaire beroep is de laatste decennia enigszins onderbelicht gebleven. Wie op de KMA, OCO, KMS de vraag stelt: waarvoor doe je dit?, moet niet verbaasd staan als de antwoorden voornamelijk op het materiële vlak liggen. Dat is op zich zeker niet verwerpelijk. De vraag is echter of die motieven ook onder gevechtsomstandigheden voldoende basis zijn. (Menig oudere lezer ziet de oude „oranje map” alweer ten tonele worden gevoerd.) Toch zullen commandanten *voorafgaande* aan inzet, waarbij zij de levens van hun mensen op het spel zetten, antwoord

moeten kunnen geven op vragen waarom dit van hen mag worden gevraagd.

De waarden die de kwaliteit van onze samenleving mede bepalen en in onze grondwet liggen verankerd, zijn zo essentieel dat voor het behoud daarvan militair geweld mag worden gebruikt. Daaraan dient het leidinggevende personeel in de KL primair zijn motivatie te ontleen (BCL/KL pt 28). Dat veronderstelt dan wel kennis te hebben van die waarden en normen.

Velen zeggen dat wij Nederlanders te nuchter zijn om over dit soort onderwerpen te praten. Het zou juist van een nuchtere kijk getuigen als deze onderwerpen op de eerder genoemde instituten en tijdens verdere vormingscursussen wèl aan de orde komen.

Ethiek

Evenzo zal het niet eenvoudig zijn (militaire) ethiek als deel van de vorming ingang te doen vinden. Vele civiele opleidingen zijn de KL daarin al voorgegaan. Op diverse mbo's, hbo's en hogere opleidingen is bedrijfs/zakenethiek al geruime tijd een ingeburgerd vak.

Ethiek is de wetenschap die zich bezighoudt met de normen voor het menselijk gedrag in termen van „goed” en „slecht”. Ethisch handelen betekent dat als je voor de keuze staat van goed en kwaad, je „van huis uit” de neiging hebt het goede te kiezen. Het terugvallen op de opdracht hebben wij, door ons te distanciëren van *Befehl ist Befehl*, al jaren achter ons gelaten. Er is dus ruimte om zelf te blijven meedenken en om inhoud te geven aan de persoonlijke verantwoordelijkheid.

De militaire leider kan, meer dan welke civiele leider ook, veelvuldig voor situaties komen te staan waarin die keuze tussen goed en kwaad aan de orde is.

Oorlog betekent verloedering. Normen vervagen, overleven dreigt belangrijker te worden dan beschaving. Vele voorbeelden uit het verleden tonen aan dat ter zake geldende wetten onvoldoende garantie bieden. Er bestaan ook „grijze” gebieden waarin die wetten òf niet duidelijk zijn òf niet erin voorzien.

Tòch moeten commandanten beslissingen nemen. Waardoor laten zij zich dan leiden? De beroeps-ethiek is in de KL een nog onbeschreven blad. Dat

is wellicht verklaarbaar door de enigszins „non-senssstijl”, de technocratische stijl, die in de afgelopen jaren de overhand heeft gekregen. Daarin zijn discussies over de boven beschreven onderwerpen moeilijk in te passen: „zonde van de tijd”. Of wordt praten over zaken als ethiek als iets bedreigends ervaren? Wat niet wordt onderhouden verschaalt.

Maar juist op dit gebied draagt de KL als crisisorganisatie een grote verantwoordelijkheid. Zij mag dit zeker niet aan het personeel zelf overlaten en maar laten uitzoeken. Niet iedereen zal die vrijheid aankunnen. De Amerikanen hebben de noodzaak ervan ingezien. Na Vietnam is in ieder voorschrift over leiderschap een hoofdstuk over ethiek opgenomen.

Ook om andere redenen zou de militaire beroeps-ethiek deel moeten zijn van de vorming. De nieuwe taakstelling van de KL maakt de kans op inzet in andere gebieden dan de Noordduitse laagvlakte groot, mèt dus de kans in aanraking te komen met geheel andere culturen dan de Westeuropese. Het kennis nemen van de aard van zo'n cultuur en het respect daarvoor, hebben ook te maken met ethiek. De aanwezigheid van steeds meer vertegenwoordigers van etnische minderheden in de KL dwingt ons ook meer en meer daartoe.

Persoonlijkheidsvorming is dus een centraal element in de opleiding van a.s. commandanten. Hoe dient de praktijk eruit te zien, waarvoor zij worden opgeleid? Wat behoort een oud-cadet/leerling, die in de bovenstaande, nieuwe stijl is opgeleid, in de praktijk aan te treffen? Sluit die stijl gedurende de opleiding naadloos aan bij die in zijn functionele tewerkstelling?

Visie op leiding geven

In het nieuwe BCL/KL staan twee centrale thema's van het leiding geven: *vrijheid van handelen* en *wederzijds vertrouwen*.

Vrijheid van handelen

Crisisomstandigheden in het algemeen, maar gevechtomstandigheden in het bijzonder, kenmerken zich door talrijke onvoorspelbare, uiteenlopende, snel wisselende, chaotische omstandigheden. Het is vrijwel uitgesloten dat hogere com-

mandanten op de hoogte zijn van de actuele situatie bij lagere eenheden. Daardoor kunnen zij meestal niet snel en adequaat reageren op plaatselijk geboden kansen.

Opdrachten dienen daarom *resultaatgericht* te worden gegeven en niet uitvoeringsgericht. De hogere commandant stelt in zijn opdrachten kort en bondig wat hij wenst te bereiken en welke deeltaak een ondercommandant daarin heeft. Hoe zo'n deeltaak wordt uitgevoerd is een zaak van de ondercommandant.

In gevechtssituaties dienen commandanten zo min mogelijk met de handen op de rug gebonden te staan. Zij mogen van nature zeker niet de neiging hebben naar de hogere commandant te kijken om uit te vinden wat van hen wordt verwacht, wat de hogere commandant graag zou willen zien gebeuren.

De basis voor zo'n mentaliteit moet dan wel in vredestand worden gelegd. Ook dan dient vrijheid van handelen een centraal thema te zijn. Alleen in zo'n sfeer kan ieder individu zich volledig ontplooiën en leren zijn/haar verantwoordelijkheid te nemen en te dragen. Het is duidelijk dat deze wijze van handelen haar grenzen kent.

Helaas is in vredestand de neiging nogal groot die vrijheid van handelen te beperken. Juist dan hebben commandanten de (nare) gewoonte ondercommandanten te veel voor te schrijven en ze voor van alles en nog wat ter verantwoording te roepen.

Wederzijds vertrouwen

Aan vrijheid van handelen is onlosmakelijk *wederzijds vertrouwen* verbonden. Is de opdracht eenmaal gegeven, dan dient men erop te kunnen vertrouwen dat ze naar beste weten en kunnen zal worden uitgevoerd. Het lagere niveau moet echter ook erop kunnen vertrouwen dat de opdracht óók naar beste weten en kunnen is gegeven. Zo'n sfeer is een noodzakelijke voorwaarde voor gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en onontbeerlijke teamgeest. Wederzijds vertrouwen is eveneens een belangrijk facet van de militaire ethiek. Het schenden ervan moet als een van de ernstigste inbreuken worden beschouwd op de gedragscodes van officieren en onderofficieren.

En ook hiervoor geldt dat de voorwaarden in vredestand moeten worden geschapen. Dat begint al tijdens de opleiding. Cadetten/leerlingen moeten

opgroeien in een sfeer van vrijheid van handelen met wederzijds geschonken vertrouwen. Schenden daarvan behoort tot ontheffing te leiden.

Organisatiecultuur

Een leiderschapsstijl is het resultaat van een langdurig groeiproces, en heeft alles te maken met organisatiecultuur. Veranderingen daarin vragen veel tijd.

Tijdens het „Jaar van het leiding geven” bleek dat menigeen de mening is toegedaan dat er thans — om vele redenen — onvoldoende sprake is van die vereiste vrijheid van handelen. In vele gevallen is er te weinig wederzijds vertrouwen. In dat geval ligt de conclusie voor de hand. De KL dient de bakens te gaan verzetten. De vraag is: wie verzet ze en hoe?

De nieuwe KL-cultuur

Het zou van een niet geringe zelfoverschatting getuigen als in dit artikel „even” uit de doeken werd gedaan hoe dat moet worden aangepakt. Het onderwerp is echter zó belangrijk dat het niet onbesproken mag blijven.

Velen in de KL zijn van mening dat de oorzaak van een veel te geringe vrijheid van handelen de bureaucratie is: de overmatige regelgeving.

Risicomidend gedrag in verband met de komende beoordeling en verwachte bevordering zou veelvuldig voorkomen.

De nieuwe centrale thema's: *vrijheid van handelen* en *wederzijds vertrouwen*, luiden zonder overdrijving een cultuurwijziging in. De kernvraag is of zo'n cultuurwijziging op de bekende militaire wijze kan worden opgelost: „Het staat allemaal duidelijk in het nieuwe BCL/KL; dus aan de slag!”.

Aan verandering van ondernemingscultuur in het bedrijfsleven worden vele congressen en themadagen besteed. Vele boeken en tijdschriften handelen erover.

Eén conclusie daaruit is duidelijk: als een grote organisatie besluit haar cultuur te wijzigen, dient dat zorgvuldig te worden begeleid. Zo niet, dan is het zonde van de energie en het vele geld die erin zijn gestoken en is het zeker dat het gehele project als een nachtkaars zal uitgaan.

In de KL wordt ieder groot nieuw materieelproject met realisatiememoranda begeleid. Het zou van weinig realiteitszin getuigen te veronderstellen dat het „invoeren” van de nieuwe centrale thema's *vrijheid van handelen* en *wederzijds vertrouwen* zonder meer ingang zal vinden.

Aan het begin van dit artikel zijn het SCML en Stumik als twee eerdere pogingen genoemd. Beide zijn niet of onvoldoende uit de verf gekomen omdat de KL niet of onvoldoende erop was voorbereid en — wat veel belangrijker is — ook niet er toe *bereid* was.

Een eerste vereiste daarbij is dat *alle* niveaus erbij worden betrokken. De hoogste niveaus dienen door het treffen van „vertrouwenwekkende” maatregelen aan te geven dat het hen ernst is. In het boek van M. Miller, *Naar een nieuwe ondernemingscultuur*, schrijft prof. Edelman Bos in zijn voorwoord o.m.:

Je kunt cultuurverandering niet delegeren; doe je het wel dan komt de top zelf in een proces van rampzalige culturele inteelt terecht. De persoon en persoonlijkheid, en niet alleen de functie van (top)management komen bij het culturele veranderingsproces centraal te staan.

In het zelfde boek geeft de schrijver vier stadia aan waarlangs een cultuurwijziging zich dient te voltrekken:

1. definiëren van de bestaande cultuur;
2. vaststellen van de factoren van invloed;
3. starten van de verandering en
4. verankeren van de verandering.

Opvallend daarbij is hoeveel aandacht het starten en begeleiden en daarna het verankeren door de

top van de organisatie dienen te krijgen. Ervan uitgaande dat de eerste twee stadia in het jaar van het leiderschap grote aandacht hebben gekregen, dienen die nu te worden afgerond en vervolgens moeten nu stap 3 en 4 aan bod komen.

De twee eerdere pogingen het leiderschap in de KL aan te passen zijn reeds gememoreerd. Indien wordt volstaan met het louter uitgeven van het BCL/KL zal ook hiervoor gelden: driemaal is scheepsrecht.

Samenvatting

In het nieuwe BCL/KL wordt duidelijk gesteld hoe nu en in de toekomst in de moderne, complexe, dynamische landmacht leiding moet worden gegeven.

In dit artikel is aangegeven dat een commandant niet alleen manager en vakman is maar vooral ook een leider: het *commandanten-MLV*. Deze drie elementen dienen in de opleiding *evenwichtig aandacht* te krijgen. Alleen in theorie zijn ze te onderscheiden; in de praktijk nooit te scheiden.

Persoonlijkheidsvorming zal deel gaan uitmaken van zowel de initiële als de verdere vorming. Beeroepsethiek behoort daarin een belangrijke plaats te krijgen.

Door alleen de opleiding af te stemmen op het nieuwe BCL, zijn we er echter niet.

De invoering van de twee nieuwe centrale thema's, *vrijheid van handelen* en *wederzijds vertrouwen*, in de KL dient zorgvuldig te worden begeleid en verankerd.

M.N.A.T. Verlinden

tweede luitenant der luchtdoelartillerie

Een geweldig leger?

Geweld in de krijgsmacht is een veel besproken en weinig onderzocht onderwerp. Medio 1990 verscheen het rapport van de commissie-Drenth, dat een rapport bevat van een groot onderzoek van Stoppelenburg (1990) naar de oorzaken van geweld in de krijgsmacht. Eind 1989 ben ik begonnen met een onderzoek over geweld in de krijgsmacht in het kader van mijn eindstudie aan de Koninklijke Militaire Academie, dat in september 1990 resulteerde in een rapport, getiteld: „Een geweldig leger?”. Daarin is gekeken naar de invloed van militaire dienst op het geweld tussen leden van de krijgsmacht. Het grote verschil tussen mijn onderzoek en dat van de commissie-Drenth is, dat door mij een vergelijking is gemaakt tussen een groep dienstplichtigen en een groep toekomstige dienstplichtigen.

Krijgsmacht en geweld

Er zijn ten minste drie redenen te noemen waarom de krijgsmacht ervoor moet zorgen dat het geweld tussen leden van de organisatie onderling tot een minimum wordt beperkt.

1. De krijgsmacht moet aantonen dat zij geweld kan beheersen; dat vergroot haar geloofwaardigheid als geweldapparaat.
2. Onderling geweld heeft een nadelige invloed op de groepsbinding en daarmee op de gevechtskracht.
3. De krijgsmacht heeft een groot aantal onvrijwillige werknemers in dienst; zij dient deze te beschermen tegen mogelijk onderling geweld.

Het is te simpel om te stellen dat geweld nu eenmaal in de mens zit en in de maatschappij voorkomt en dat men om die reden geweld in de krijgsmacht moet accepteren. Voorts zal de krijgsmacht ervoor moeten zorgen dat zij dienstplichtigen niet

Oorlog is beestenwerk... wij moeten overdag vanwege deze militaire eis het beest eruit halen en hopen eigenlijk dat het na de dienst eigener beweging weer in de fles wil terugkruipen.

(Uitspraak van een cc; cit. TURPIJN, 1989)

zo opleidt dat zij juist gewelddadiger worden. Misschien is het onderlinge geweld bij dienstplichtigen te wijten aan de opleiding die zij krijgen? In mijn onderzoek is nagegaan of het waar is dat iemand die wordt getraind om in oorlogstijd geweld te gebruiken, ook in vreedstijd in conflictsituaties eerder geweld zal gebruiken.

Algemene probleemstelling

De algemene probleemstelling van mijn onderzoek:

Heeft het verblijf in militaire dienst een zodanige invloed op een persoon dat deze hierdoor in vreedstijd eerder tot geweld is geneigd?

Om deze algemene probleemstelling te kunnen specificeren, is een nadere oriëntatie in het onderzoeksgebied vereist. Allereerst zal worden besproken wat gedrag is en hoe het ontstaat; daarna wordt ingegaan op het begrip geweld en de daarmee samenhangende begrippen. Dan volgen de specifieke probleemstelling en de hypothese. Vervolgens worden het onderzoek en de resultaten besproken. Ten slotte geef ik enkele conclusies en aanbevelingen.

Attitude en gedrag

Om het begrip „gedrag” goed te kunnen omschrijven, dient eerst te worden ingegaan op het begrip „attitude”. Een attitude wordt omschreven als een aangeleerde geneigdheid om op een consistent gunstige of ongunstige wijze op een bepaald object te reageren. Uit deze definitie volgen de onderstaande uitgangspunten.

1. Een attitude wordt geleerd.
2. Attitudes beïnvloeden gedrag; de attitude gaat vooraf aan een actie en is niet direct zichtbaar.
3. Attitudes zijn consistent, d.w.z. ze blijven min of meer hetzelfde onder verschillende omstandigheden en in verschillende situaties.

De relatie tussen attitude en gedrag is niet rechtstreeks. Daartussen bevindt zich nog een intentie. De relatie is in afb. 1 weergegeven.

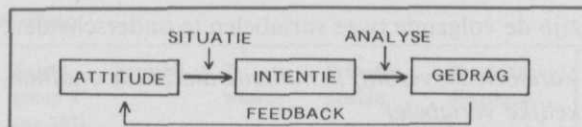
Een intentie is een innerlijke bereidheid om met een bepaald gedrag te reageren, die ontstaat als een bepaalde attitude wordt aangesproken. Gedrag is een observeerbare handeling. Uit afb. 1 is op te maken dat bij iemand die in een bepaalde situatie terecht komt, een bepaalde attitude in een gedragsintentie kan worden omgezet. Voordat de intentie in gedrag wordt omgezet, zal een persoon eerst de situatie analyseren. Hij zal ertoe in staat moeten zijn de gedragshandeling uit te voeren, hij moet de gelegenheid ervoor hebben en hij zal de voor- en nadelen van zijn gedrag afwegen. Het gedrag geeft de persoon informatie, „feedback”, die ervoor kan zorgen dat de attitude verandert.

Agressie en geweld

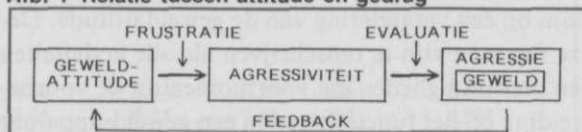
Geweld en agressie zijn niet hetzelfde. Agressie hoeft niet noodzakelijkerwijs geweld in te houden, maar alle geweld veronderstelt agressie. Geweld is een van de uitingsvormen van agressie. Agressiebereidheid gaat vooraf aan agressie, dus ook aan geweld. Agressie kan men omschrijven als offensief gedrag. Geweld is gedrag waarmee bewust wordt getracht schade toe te brengen aan mensen of materieel. Geweld kan worden onderscheiden in psychisch en in fysiek geweld. Cortie heeft deze vormen als volgt omschreven.

Fysiek geweld is het — al of niet — met fysieke middelen aantasten van de integriteit van het lichaam van de ander, waardoor deze minder of in het geheel niet meer in staat is te functioneren. (Fysiek geweld kan ook tegen materieel uitgeoefend worden.) Psychisch geweld is het door dwang, geestelijke onderdrukking of gedragsbeïnvloeding de ander zodanig hinderen, belemmeren of overheersen dat zijn mentaal uithoudingsvermogen wordt aangetast, waardoor hij minder of niet meer in staat is tot rationeel aangepast denken en doen en/of zijn vrijheid van handelen wordt beperkt.

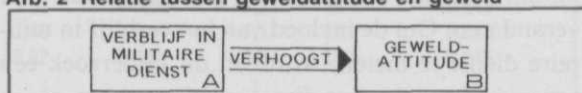
Het voert hier te ver alle bestaande agressie- en ge-

Afb. 1 Relatie tussen attitude en gedrag

Afb. 2 Relatie tussen geweldattitude en geweld

Afb. 3 Onderzoeksmodel

weldtheorieën te behandelen. Ik zal kort aangeven hoe een attitude ten opzichte van geweld kan worden omgezet in geweld. Iedere mens bezit een attitude ten opzichte van geweld. Deze is gedeeltelijk aangeboren (oerinstincten) en deels aangeleerd. Die attitude kan dus gedurende het hele leven veranderen. De zaken die worden aangeleerd variëren van voorbeelden van geweldsvormen tot eigen ervaringen van geweldsgebruik. Ook de aangeleerde waarden en normen hebben invloed op de attitude ten opzichte van geweld. Deze attitude ten opzichte van geweld kan in een situatie waarin men wordt gefrustreerd, in agressiebereidheid worden omgezet. Die agressiebereidheid kan na een analyse van de situatie worden omgezet in agressie of geweld. Geweldattitude is de mate waarin iemand geneigd is in een frustratiesituatie gewelddadig te reageren. De term attitude ten opzichte van geweld zal in het vervolg worden vervangen door de term geweldattitude. Afb. 2 toont de relatie tussen geweldattitude en geweld.

Onderzoek

De specifieke probleemstelling van het onderzoek luidt als volgt.

Wordt de geweldattitude van dienstplichtigen verhoogd door een verblijf in militaire dienst?

Deze specifieke probleemstelling wordt omgezet in de volgende hypothese.

Een verblijf in militaire dienst verhoogt de geweldattitude van dienstplichtigen.

Deze hypothese kan worden omgezet in het onderzoeksmodel, dat is weergegeven in afb. 3. Daarin

zijn de volgende twee variabelen te onderscheiden.

Variabele A, verblijf in militaire dienst (de onafhankelijke variabele)

Er is een groot aantal factoren dat van invloed kan zijn op een verandering van de geweldattitude. Deze factoren zijn te omschrijven als alle activiteiten en omstandigheden die voortkomen uit de voorbereiding op het functioneren in een gewelddapparaat in oorlogstijd, waardoor de geweldattitude kan veranderen. Om de invloed van het verblijf in militaire dienst te meten, wordt in dit onderzoek een groep onderzocht met dienstervaring en een groep zonder dienstervaring.

Variabele B, geweldattitude (de afhankelijke variabele)

Geweld kan worden uitgeoefend door:

1. een persoon versus materieel (fysiek geweld);
2. een persoon versus een persoon (fysiek of psychisch geweld);
3. een persoon versus een groep (psychisch geweld);
4. een groep versus materieel (fysiek geweld);
5. een groep versus een persoon (fysiek of psychisch geweld);
6. een groep versus een groep (fysiek of psychisch geweld);
7. een staat versus materieel (fysiek geweld);

7 Als iemand in de groep dwarsligt zal ik meedoen om hem een keer af te straffen.	1	2	3	4	5
8 Ik ben van mening dat een staat uit politieke overwegingen mag weigeren aan een land graan te leveren	1	2	3	4	5
9 Ik zal iemand niet met zijn bijnaam aanspreken als hij dat niet op prijs stelt.	1	2	3	4	5
10 Als wij met een groep gaan stappen en een andere groep valt ons lastig, zal ik niet meedoen als het op vechten aankomt.	1	2	3	4	5
11 Ik zou als werknemer meedoen aan een staking om de werkgevers onder druk te zetten, zodat zij aan onze eisen tegemoet komen.	1	2	3	4	5

Afb. 4 Voorbeelden uit de vragenlijst

1 volledig mee oneens, 2 mee oneens, 3 neutraal, 4 mee eens, 5 volledig mee eens

8. een staat versus een staat (fysiek of psychisch geweld);

9. een staat versus een persoon (fysiek of psychisch geweld).

In totaal zijn 14 verschillende situaties van geweldsuitoefening te onderscheiden.

Operationalisatie

Om een uitspraak te doen over een eventuele verandering van de variabelen is het noodzakelijk informatie over beide variabelen te verkrijgen.

Meten van variabele A, verblijf in militaire dienst

Om een verschil in attitude te meten is een groep dienstplichtigen onderzocht voordat zij in dienst kwamen en een groep dienstplichtigen die reeds tien maanden in dienst waren. Beide groepen zijn op een aantal relevante achtergrondkenmerken gelijk.

Meten van variabele B, geweldattitude

Om de attitude te meten is gekozen voor een vragenlijst. Deze is ontstaan door bij de bovengenoemde 14 verschillende situaties van geweldsuitoefening twee situatiebeschrijvingen te bedenken. Op die manier ontstonden 28 vragen. De helft daarvan is negatief gesteld, de andere helft positief. Bij de verwerking is hiermee rekening gehouden. Voor de beantwoording van de vragen is de 5-puntsschaal van Likert gebruikt, waarbij kon worden geantwoord van „volledig mee oneens” tot „volledig mee eens”. Afb. 4 bevat enkele voorbeelden uit de vragenlijst om de lezer een indruk van de vragen te geven.

Steekproef

Voor de steekproef zijn de lichtingsploegen 89-5 en 90-5 genomen. De lichtingsploeg 89-5 was op het moment van onderzoek 10 maanden in dienst en de lichtingsploeg 90-5 zou op het moment van onderzoek over twee maanden in dienst treden. Om een aantal statistische redenen is besloten van beide ploegen een steekproef van 3% te nemen. De personen van de steekproef hebben een vragenlijst thuisgestuurd gekregen. Van beide groepen heeft 60% de vragenlijst teruggestuurd. Na invoering van de antwoorden in een databestand is, met behulp van de T-toets, bekeken of er tussen de groe-

Tab. 1 Resultaten per vraag

Vraag	Gemid. groep 1* (n=104)	Gemid. groep 2* (n=151)	Verschil	T-waarde	Vrijheidsgraden	Overschrijdingskans
7	2,97	3,01	-0,04	-0,29	253	0,601
8	3,11	3,45	-0,34	-2,28	251	0,024
9	2,40	2,09	+0,31	2,18	252	0,030
10	3,29	3,33	-0,04	-0,23	251	0,818
11	3,43	3,60	-0,17	-1,17	251	0,243
12	3,81	3,82	+0,01	0,07	250	0,945
15	2,55	2,85	-0,30	-1,98	251	0,048
21	2,12	1,72	+0,40	2,36	253	0,019

Tab. 2 Het gemiddelde van het totaal

Vraag	Gemid. groep 1*	Gemid. groep 2*	Verschil	T-waarde	Vrijheidsgraden	Overschrijdingskans
1-28	2,51	2,49	+0,02	0,48	231	0,634

* Groep 1: dienstplichtigen; groep 2: toekomstige dienstplichtigen; n = aantal geretourneerde vragenlijsten per groep.

pen verschillen zijn. Het voert hier te ver om op de bijzonderheden van de T-toets in te gaan.

Resultaten

In de tabellen 1 en 2 zijn de belangrijkste resultaten weergegeven.

Een significant verschil bij een vraag houdt in dat de spreiding bij de antwoorden tussen de groepen groter is dan de spreiding binnen de groepen. Dat resulteert in een T-waarde die groter is dan 1 of kleiner is dan -1.

Een overschrijdingskans van 5% wil zeggen dat er maximaal 5% kans is dat het gevonden verschil geen reëel verschil is, maar op toeval berust. Een andere oorzaak, bv. een onnauwkeurigheid bij het meten, is dan de oorzaak van het gevonden verschil. Om te kijken bij welke vragen er sprake is van een significant verschil moet worden gekeken naar een T-waarde groter dan 1 en een overschrijdingskans kleiner dan 5%. Bij de vier vragen uit tabel 1 waarbij sprake is van een significant verschil (8, 9, 15 en 21) wordt aan deze beide voorwaarden voldaan.

De vier vragen met een significant verschil zijn de volgende.

8 Ik ben van mening dat een staat uit politieke

overwegingen mag weigeren aan een land graan te leveren.

9 Ik zal iemand niet met zijn bijnaam aanspreken als hij dat niet op prijs stelt.

15 Als een buitenstaander problemen zoekt met iemand in de groep, doe ik mee als de groep hem hardhandig een lesje leert.

21 Als ik in een telefooncel een belangrijk gesprek moet voeren en de telefoon blijkt defect, ben ik geneigd in de cel iets kapot te maken.

Bij de vragen 9 en 21 antwoordt groep 1 hoger dan groep 2 en bij de vragen 8 en 15 antwoordt groep 2 hoger dan de groep 1. De verschuiving in de antwoorden vindt niet plaats in dezelfde richting. Daarom kan op grond van deze vragen geen conclusie worden getrokken.

Als een overschrijdingskans van 5% wordt aangehouden, wordt eigenlijk een onnauwkeurigheid van 5% geaccepteerd. Over de hele vragenlijst gezien houdt een overschrijdingskans van 5% in dat bij 5% van de 28 vragen een verschil wordt gevonden dat niet reëel is. Er zullen dus één à twee vragen zijn waarbij een verschil ontstaat dat op toeval berust.

Rekening houdend met een niet ondubbelzinnige verschuiving bij de vier significante vragen en met de kanskapitalisatie luidt de conclusie dat tussen

groep 1 en groep 2 geen ondubbelzinnig verschil is te vinden.

Vervolgens is een groep geselecteerd die op alle vragen hoog scoort. Daarin bevinden zich 10 dienstplichtigen en 11 toekomstige dienstplichtigen. Na toetsing van die groep met een geselecteerde groep van personen die op alle vragen laag scoren, bleek dat deze groep op alle vragen *significant* hoog scoort. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er personen zijn die voor hun indiensttreding reeds een hoge geweldattitude bezitten.

Conclusies en aanbevelingen

De belangrijkste conclusie luidt dat op grond van dit onderzoek de hypothese dient te worden verworpen: de geweldattitude van dienstplichtigen wordt *niet* verhoogd door een verblijf in militaire dienst.

De tweede conclusie die op grond van dit onder-

zoek kan worden getrokken, is dat een groep proefpersonen is gevonden die een hoge geweldattitude bezit en op alle vragen significant hoog scoort. In een lichte bevindt zich een groep personen met een hoge geweldattitude, die zij reeds bezitten als zij in dienst komen. Misschien is dit nu juist de groep personen die tot gewelddadigheden aanzet.

Aan de hand van het onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan.

1. Verder onderzoek dient te worden verricht naar de oorzaken van geweld binnen de krijgsmacht, dat zich dient te richten op frustratiebronnen en overige situationele factoren.
2. Er zou meer onderzoek moeten worden gedaan om het begrip geweldattitude te operationaliseren.
3. In de opleidingen voor kaderleden dient meer aandacht te worden geschonken aan oorzaken en gevolgen van geweld en agressie en de mogelijkheden om geweld en agressie te voorkomen en te beïnvloeden.

Literatuur

H. Cortie — De ethiek voor de geweldsaanwending. dl. 2. *Tijdschr. voor de politie* (1978)(1)38.

P. Stoppelenburg — *Geweld in de krijgsmacht*. Tilburg (1990).

Ch. F. Turpijn — Geweld: krijgsmacht, groep en samenleving. *Carré* (1989)(5)13.

U bent actief dienend officier van KL of KLu,

maar gaat binnenkort de dienst verlaten.

U wilt echter wèl graag maandelijks de *Militaire Spectator* blijven ontvangen?
Dat k n: als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
(contributie f 30,- per jaar; buitenland f 40,-) vindt u hem iedere maand in de bus, en
tevens viermaal per jaar „Mars in Cathedra”.

Meldt u als lid bij de secretaris: Beringlaan 13, 2803 GA Gouda.

P. T. Bingham

lieutenant-colonel USAF

Operational art: an airman's perspective

Aerospace power has the potential to make an immense contribution to success in conventional, high-intensity war. Its actual contribution, however, depends greatly on the quality of a theater or joint force commander's operational art. According to the definition (used in FM 100-5, 10) to attain strategic goals in a theater of war, a commander exercises operational art through his design, organization, and conduct of campaigns.

This article will explain why, by examining what such a commander must do to exercise operational art effectively. Examining what is required to win campaigns will reveal the immense importance of the advantages aerospace and surface forces can provide each other when they are employed 'in support of' the campaign's objective and not in support of each other. It will also help explain why analysis that measures the effectiveness of aerospace forces only in terms of the physical destruction they cause during a battle, can be so spectacularly misleading.

The importance of a commander's operational art derives from the fact that war is characterized by fog, friction, and chance. As Carl von Clausewitz pointed out, war is not 'the action of a living force upon a lifeless mass. . . but always the collision of two living forces'. This collision produces a climate consisting of danger, exertion, uncertainty, and

chance. Clausewitz determined that 'Friction is the only concept that more or less corresponds to the factors that distinguish real war from war on paper'. Thus, the chance a commander will wage a successful campaign can depend heavily on whether he has the art needed to create a concept that magnifies enemy fog and friction, while simultaneously minimizing his own. According to Gen William E. Dupuy:

The commander's concept is his supreme contribution to the prospect of victory on the battlefield whether he is at the tactical or operational level. Without a sound and dominating concept of operation, no amount of command presence, personal flair, years of rectitude, demonstrated integrity, advanced degrees, perfectly managed assignments, warrior spirit, personal courage, weapons proficiency or troop morale can hope to compensate.

To a large extent a commander's ability to create such a concept is determined by the art with which he maneuvers and synchronizes his forces.¹ Maneuvering his aerospace and surface forces gives a commander a potentially very effective means of creating fog.² Maneuver can do this by making an enemy less certain as to when or where a commander's forces will appear, let alone how quickly and in what strength. As a result of the fog which maneuver can create, an enemy is likely to have less time to react. The enemy's need to hurry can then lead to the creation of friction. Thus, by using maneuver to magnify enemy fog and friction, a commander has the potential to increase greatly the chances that his aerospace and surface forces will have the advantage (such as concentration, position, and surprise) they need to win battles. When he provides these advantages, a commander's forces will not have to fight outnumbered and may even be able to win despite possessing equipment or tactical skills that are inferior to the enemy's. The value of these advantages was evident in the Soviet defeat of German forces in

De auteur is research associate aan het Center for Aerospace doctrine, research and education (Cadre), verbonden aan de USAF Air university. In die hoedanigheid verzorgt hij o.a. colleges aan het USAF Air war college en het Air command and staff college. Nevenstaand artikel is gebaseerd op een voordracht voor de Military Operational Reserves Society (MORS), tijdens een symposium over „Operational art analysis", in het voorjaar van 1990, op het (US) National war college. (De — soms zeer omvangrijke — noten zijn, teneinde het paginabeeld niet te verstoren, ditmaal aan het slot opgenomen.)

1944-45. It is also a major reason for the success American and British forces had fighting the German Army.

After a battle a commander can continue using maneuver in the form of a pursuit or envelopment to create further fog and friction, making it a major means for exploiting the opportunities created by combat. The German army's race across France shows how a successful penetration of ene-

„Victory is to the armies which maneuver” . . .

my defenses can be exploited. The tremendous potential maneuver has for magnifying enemy fog and friction explains why Napoleon said: 'Marches are war. . . Aptitude for war is aptitude for movement. . . Victory is to the armies which maneuver'.

Synchronizing his employment of forces provided by the various services gives a commander another important means for magnifying enemy fog. Effective synchronization allows a commander to increase greatly the complexity of the problem the enemy must solve to defeat the commander's concept. This increased complexity, especially if unanticipated, acts to magnify enemy fog.

Enemy friction is also likely to be increased when a commander's synchronization creates a dilemma the enemy cannot solve because he does not have sufficient time or forces. Even without a dilemma an ad hoc reaction to the complex problem produced by synchronization may easily result in more enemy friction. Of course, the complexities involved in synchronization may mean a commander will also increase his own friction, especially if service and joint doctrine provide little guidance on how to achieve synergies or he must rush the planning and execution of his concept. This possibility explains why effective doctrine is so important and commanders often prefer the initiative.

As will become evident, when a commander appreciates the importance of magnifying enemy fog and friction, while simultaneously reducing his own, he will *always* create a concept in which control of the aerospace environment is one of the first objectives. Gaining control requires neutralizing the enemy's aerospace forces. To do this a

commander is unlikely to have the option of avoiding combat with the bulk of enemy aerospace forces.³ Instead, the range and speed of aerospace platforms will often make it necessary for a commander to destroy most, if not all, of the enemy's aerospace capability to prevent it from posing a serious threat.

If the enemy has the initiative and possesses powerful aerospace forces, it may be necessary for a commander to gain control in increments, beginning first with the aerospace environment over his own surface forces. Initially, he may be able to achieve only temporary control. In any case, to achieve and maintain control a commander must create advantages for his forces that enable them to inflict disproportionate losses on the enemy. The magnitude of these losses must be sufficient to persuade the enemy that they cannot be sustained. (The defeat in the air of both the Japanese and Germans during World War II resulted, in large part, from their inability, compared to the Allies, to sustain high pilot attrition.)

Once a commander has gained the degree of control he needs in the aerospace environment over his own forces, he is likely to find it easier to maintain it if he makes a persistent effort to expand his control to the aerospace environment over the enemy's forces that are closest to his own and pose the greatest threat to his concept. Such an expansion will usually be necessary in order to keep sufficient pressure on the enemy so that he is denied the opportunity to recover and rebuild his strength. There will be problems, however, if the enemy operates his aerospace forces from a sanctuary, which gives the enemy the opportunity to preserve his forces by refusing to fight, except under conditions of his own choosing. In this circumstance, it may be difficult for a commander to achieve permanently the degree of control he desires over the aerospace environment in close proximity to the sanctuary, which would force him to modify his concept of operation accordingly. (This was the case in the Korean War where achieving air superiority close to the Yalu proved difficult, resulting in limitations in the United Nations' ability to employ B-29s.)

Gaining and maintaining, let alone expanding control of the aerospace environment is rarely a task for aerospace forces alone. A commander is likely

to find he has the best chance of campaign success when he employs his surface forces so their maneuver complements his employment of aerospace power. An example of such a concept would be one where a commander used his surface forces to seize air bases or locations suitable for bases.⁴ Gaining more bases, especially bases that are closer to current or future surface battles, creates a number of important advantages. Reducing the distance from a base to the enemy can be important because it allows a commander to generate more sorties with a given force structure, while simultaneously making these sorties more responsive, able to deliver more munitions, possess more persistence, and have less risk of being lost due to fuel exhaustion or accidents due to the fear of fuel exhaustion.⁵ Unfortunately, many models attempting to simulate air warfare do not have the resolution to show the immense impact the distance from a base to the fight has on an aircraft's tactical performance. Worse, current joint and service doctrine publications fail to make any men-

Current doctrine publications fail to mention that more bases increase the effectiveness of aerospace forces

tion of how having more available bases, especially bases that are close to the enemy, acts to increase the effectiveness of aerospace forces.

Despite the advantages of having bases closer to the enemy, it is possible that a commander may make his aerospace forces more vulnerable. Actual increases in base vulnerability, however, may not always materialize. For example, improvements in the ability to operate effectively may make it possible for a commander to gain and maintain the initiative and, thus, reduce or even prevent the enemy from exploiting the opportunity provided by the location of his bases. This was the case with the forward bases Kenney built in the Pacific and those the Allies built in Normandy.

If a commander possesses sufficient numbers of long-range aircraft his need for bases closer to the enemy may be reduced, but not eliminated. This is because increasing the distance from a base to the fight reduces the numbers of sorties a commander can fly with a given force structure. Besides the time needed to fly farther, the time it takes to pre-

pare a long-range aircraft for another sortie also reduces the sortie rate. Moreover, unless his aircraft loiter in the air close to the enemy, their responsiveness when performing close air support, battlefield air interdiction, and defensive counter air missions will be poor and this can be very important in a fluid battle. Yet another problem is that aircraft capable of flying a great distance without aerial refueling tend to be very large, which may reduce their survivability against air and surface-bases threats. Plus, such aircraft are often much more expensive, which acts to decrease the number of available platforms, making losses less affordable.

Aerial refueling, by extending either aircraft range or endurance, provides a commander with still another important means for making his concept feasible when he does not possess bases that are close to the enemy (or large numbers of long-range aircraft). Extensions in range from refueling are likely to make it easier for a commander to achieve surprise and a more effective concentration of aerospace platforms. Extensions in endurance are likely to reduce his risk of losing platforms due to fuel exhaustion. This capability may be particularly valuable when a commander is limited to using a small number of bases and the availability of these bases is uncertain due to weather or enemy action.

Yet, aerial refueling cannot change the impact that distance from a base to the enemy has on sortie rates and responsiveness. Moreover, aerial refueling may increase the complexity of a commander's control, which can result in making his concept more predictable. In addition, aerial refueling may lead to increases in the concept's risks when refueling takes place within range of an enemy's aerospace forces, which would probably be the case if refueling took place between the base and the enemy.

Thus, even when a commander possesses long-range platforms and refueling capability, the success of his concept is likely to depend on gaining bases closer to the enemy. Moreover, adding to the number of available bases should allow a commander to better disperse his aerospace platforms, making each base a less concentrated and, therefore, less lucrative target. Dispersal also makes it easier for a commander to use deception and con-

cealment, further increasing the survivability of his platforms when they are on the ground.

Concealment and deception were essential to General Kenney's ability to establish a base at Marilian, which was closer to the enemy at Lae than his Dobodura bases. Until Marilian was available, Kenney's fighters did not have the persistence they needed to dominate the skies over Lae.

In addition, dispersal should enable him to reduce the overall impact on his concept, including the risk of aircraft losses due to fuel exhaustion during divers, if enemy attacks or poor weather prevent the use of a particular base. Having more bases suitable for divers also has the advantage of decreasing the risk of aircraft losses that are likely to result if there was no option other than using a damaged base's minimum operating strip. In order to be as realistic as possible, a model of modern air war cannot afford to ignore the loss rates that are likely if aircraft attempt to use a base's minimum operating strip during poor weather or darkness.

Besides seizing bases, a commander may be able to increase the effectiveness of his aerospace forces in the battle for control of the aerospace environment by creating a concept which uses the maneuver of his surface forces to attack the enemy's surface-based air defenses. Such attacks can enhance the effectiveness of aerospace forces either by destroying the enemy's defenses or by degrading their operation through the denial of depth and advantageous locations (which may simultaneously improve the effectiveness of friendly surface-based defenses) and disruption of their command, control, and resupply.

General Sharon's ground attack across the Suez Canal on 15 October 1973 neutralized four Sam sites, opening up a gap in the Egyptian air defenses that the Israeli Air Force quickly exploited to regain air superiority. In World War II an important contributory factor in the success of the bomber offensive in the autumn of 1944 was the disruption of the German early warning system which resulted from the invasion.

Just the perceived possibility of such attacks may make an important contribution by causing the enemy to relocate his surface-based aerospace defensive systems, which greatly magnifies his problems maintaining an integrated system and may cause him to devote scarce resources to its protection. Unfortunately, the impact of mobility on the

effectiveness of a surface-based air defense system appears to be given little consideration in many models that are attempting to simulate fluid combat conditions.

Still another way in which a commander can use his surface forces to help gain and maintain control of the aerospace environment is by synchronizing their maneuver with that of his aerospace forces to create a dilemma for the enemy. Such a dilemma

More bases decrease the risk of aircraft losses due to no option other than using damaged bases

would result if a commander created a concept that used maneuver to launch a powerful surprise surface offensive in an area where the enemy's surface defenses were weak. Ideally, this attack would occur where the commander already had or could quickly maneuver his aerospace forces (perhaps because he possessed more nearby bases) so as to achieve a more powerful concentration of aerospace power than the enemy. This situation would create a dilemma by forcing the enemy to choose between allowing his surface forces to be defeated or throwing his aerospace forces into what could be a prohibitively costly attempt to buy time for his surface forces to react.⁶ Regardless of the concept a commander creates to gain air superiority, it is sure to provide early evidence of the quality of his operational art.

As he increases the degree of control he exercises over the aerospace environment, a commander should usually be able to reduce his uncertainty and magnify the enemy's. One reason is because he will be better able to exploit the elevation, speed, and range possessed by aerospace platforms to gain information (on the enemy and the environment) that will allow him to employ his forces more effectively. At the same time, control will deny the enemy similar opportunities.

Friction provides another important reason why control of the aerospace environment is so important to the success of a commander's concept. With control it will be more feasible for a commander to use his aerospace platforms to provide transportation, navigation, and communications capabilities that he needs to reduce the frictions associated with maneuvering his forces. Even

more importantly, control makes it easier for a commander to employ air interdiction and close air support to magnify the enemy's friction by attacking his maneuver.

The contribution air interdiction makes to the outcome of a campaign, however, depends greatly on whether a commander's concept synchronizes it with the maneuver of his own surface forces in a way that creates a dilemma for the enemy. The enemy's dilemma would be this: if he attempts to counter the commander's maneuver with his own maneuver he is likely to make his forces easier for aerospace forces to detect and destroy; yet if the enemy employs measures that are effective at reducing his losses by avoiding detection, he is less likely to be able to maneuver fast enough to prevent friendly surface forces from achieving important advantages. Thus, regardless which choice the enemy makes, a commander may succeed in creating advantages that make it more likely his surface forces will prevail in battle.⁷

To have the best chance of creating a dilemma by synchronizing surface maneuver with air interdiction, a commander must design his concept to exploit the nature of the surface.⁸ For example, if his concept involves fighting on and over the land, a commander must base his design on how the surface's complexity will influence where various types (i.e. mechanized or not) of land units can maneuver, in what strength, and how quickly. He

Increasing the degree of control over the aerospace environment reduces a commander's uncertainty and magnify the enemy's

must also base his design on how this complexity influences the ability of his aircrews performing air interdiction to find and destroy enemy units.

Models should not ignore factors, such as surface complexity, that influence the probability aircrews will acquire valid targets. The reason is apparent in the ability of land units to use measures (such as dispersal, concealment, and camouflage) that exploit surface complexity so as to make it more difficult for aircrews performing air interdiction and close air support to find them. Of course, taking advantage of this complexity often causes significant delays in the maneuver of surface forces. General von Senger, commander of the XIV Panzer

The maneuver across water depends totally on the availability and the characteristics of ships and the infrastructure needed to transit between land and ship

Corps in Italy, noted that the impact of these delays on his ability to maneuver was like being a chess player 'who for three of his opponent's moves has the right to only one'. Moreover, surface complexity can also make it easier for aircrews to cause delay and disruption by destroying transportation infrastructures, such as bridges and tunnels, that make rapid land maneuver possible.

Likewise, when a commander's concept involves fighting on and over significant bodies of water, he must base his design on the profound impact the fluid nature of water has on maneuver and air attack. Due to its nature, the maneuver of military forces across water is totally dependent on the availability of ships, the characteristics of these ships, and the infrastructure needed to transit between land and ship. The same nature results in a relative (compared to land) lack of surface complexity which makes it easier for aircrews performing air interdiction to employ technologies like radar to find and attack ships.

Then, if the attack succeeds in sinking a ship, it completely destroys both the ability to maneuver and, often, all the forces using the ship to maneuver. Even when aircrews do not detect ships they can still have a significant impact on the enemy's ability to use water for maneuver by destroying infrastructure (such as docks and oil terminals) needed for transshipment or by mining bodies of water (such as harbors, straits, or canals) that limit where maneuver by water can take place. The success of mining was clearly evident in 1972 when the US Navy mined Haiphong, and the Iraqi air attacks on Iran's Kargh Island oil terminal provide still another example of air power's ability to influence movement by sea.

The same cause and effect relationships that apply to surface maneuver and air interdiction also apply to close air support. If enemy surface forces attempt to maneuver rapidly, they are less able to employ measures that reduce the immense physical destruction close air support can cause. Yet, if the enemy attempts to reduce the risk of high

losses from close air support by dispersing and hiding, his surface forces are less likely to have the strength (concentration) or speed needed to counter the maneuver of friendly surface forces. This was the case in 1950 when Chinese units attempted a rapid pursuit of retreating United Nations ground forces. By the middle of December the Chinese decided they could no longer sustain the high losses caused by air attacks and broke off their pursuit.

Although enemy forces on land can take advantage of the surface's complexity to construct defensive positions that may reduce their losses from close air support, this does not necessarily mean that close air support will be ineffective. One reason is that the time and effort it takes the enemy to build these positions may significantly delay and disrupt enemy maneuver. Another is that, applied suddenly and in concentration, close air support has an immense, but temporary and difficult to quantify, psychological impact on the enemy's ability to fight effectively. When friendly surface forces are prepared to use rapid maneuver to exploit the opportunity this temporary effect provides, they are likely to be able either to close with and destroy or by-pass the enemy before he can recover.

Many World War II German army commanders believed close air support, such as that provided during Operation Cobra, was extremely effective, even though relatively few troops were lost. As they noted, such bombing produced 'terrifying immobility'. These effects, however, were only temporary and an immediate assault by ground forces was necessary to achieve the 'maximum benefit'.

Similarly, a commander must also ensure his aerospace forces are prepared to exploit opportunities provided by the dynamics of surface combat through the timely application of close air support. Recognizing how fratricide can have a debilitating effect out of proportion to the physical damage it causes (a reality many models ignore), a commander must also ensure that the aerospace platforms, munitions, and tactics he uses to attack enemy surface forces in close proximity to friendly forces do not create unacceptable risks for either friendly surface or aerospace forces. Of course, he must judge these risks in terms of how such attacks can contribute to the campaign, recognizing that

at times significant risks not only will be acceptable, but required. For example, during Cobra Allied bombing inflicted numerous friendly casualties. Despite these losses, the air attacks were a major factor in the Allies' success.

Besides creating advantages vital for achieving tactical success, a commander who synchronizes his air interdiction and close air support with his surface maneuver will also be better able to exploit any opportunities that result from tactical victory. One way a commander might choose to exploit these opportunities is by maneuvering his surface forces to envelop and destroy large portions of the enemy's surface forces. A series of such envelopments could weaken the enemy to the point he is unable to continue to resist.

After the Allied break-out from their lodgment in Normandy, they missed three such opportunities, at Falaise, on the Seine, and on the Beveland Isthmus, to envelop and destroy major portions of the retreating German army.

Another way a commander might choose to exploit opportunities resulting from tactical victories would be to have his surface forces penetrate deep into the enemy's rear area, where the infrastructure the enemy depends on to control, move, and sustain his combat forces is located. Here surface and aerospace forces could wreak havoc, causing

A commander who synchronizes air interdiction and close air support with his surface maneuver may exploit any opportunity resulting from tactical victory

such immense physical and psychological disruption that the coherence of the enemy's entire defense could suddenly collapse.

The German invasion of France in 1940 is seen by many as a classic example of psychological dislocation leading to a sudden collapse of effective defense. Although this was clearly the result, it may not have been the intent or expectation of many senior German leaders.

While aerospace forces clearly have the potential to make an immense contribution to the success of a campaign, a theater or joint force commander's ability to realize this potential depends greatly on the command arrangements he uses to control

aerospace forces. The arrangement that experience shows has the best chance of achieving success in a campaign is one in which a commander has an airman act as his air component commander, controlling all his aerospace forces.⁹ A commander should usually select his air component commander based on which service provides the bulk of his air assets. The reason this arrangement has been so successful is that it is best suited to the uncertain nature of war, as well as the characteristics (range, speed, and flexibility) of aerospace forces.

Creating fog and friction for the enemy depends on being able to exploit the characteristics of aerospace forces to achieve, suddenly, powerful concentrations of force. This ability requires that all aerospace forces within a theater be centrally controlled. Then, if this centralized control is exercised through an air component commander, it has the advantage of decreasing the effect of fog and friction on friendly performance by allowing the theater or joint task force commander to devote more time and attention to the design, organization, and conduct of the campaign. This advantage is heightened if the air component commander is an airman because an airman is more likely to have the detailed knowledge required to maintain aerospace capabilities in the midst of war's dangers and exertions.

General George Kenney's performance as General Douglas MacArthur's air component commander provides an excellent example of how an airman's expertise is necessary to maintain the capabilities of aerospace forces in combat. His logistical skills were the key to keeping his small force in combat despite extremely primitive basing facilities and tenuous lines of communication.

The fog and friction of war also explain why the advantages created by having an airman serve as air component commander are greatest when he delegates authority for controlling tactical execution to qualified subordinates. (General Kenney entrusted tactical operations to BrigGen Ennis C. Whitehead, thus freeing himself to concentrate on fighting the campaign.) The need for such delegation results from the fog and friction that impede the synchronization of aerospace and surface forces in the dangerous and uncertain environ-

ment that characterizes high intensity, fluid combat. Delegation of control reduces the complexity of the problem an air component commander faces by keeping his span of control more in harmony with his situational awareness.¹⁰ Moreover, delegation has the advantage of reducing the enemy's ability to create friction by attacking an air component commander's command and control facilities.

In conclusion, although aerospace power has the

Aerospace power can make an immense contribution to success in war, provided commanders know what the exercise of operational art involves, and why . . . .

potential to make an immense contribution to success in war, this potential is unlikely to be realized unless commanders know what the exercise of operational art involves and why. Such knowledge must be gained by studying war intensively from a campaign perspective.

Preparing officers to exercise operational art effectively requires an approach which is significantly different from that suitable for developing tactical expertise. Compared to tactics, exercising operational art effectively requires a much greater degree of imagination, as well as a comprehensive understanding of the cause and effect relationships among many more factors, most of which are variables. These differences help explain why training, which can be an effective means of developing tactical competence, contributes much less to developing the ability to exercise operational art effectively. Instead, short of actually waging war, developing the knowledge needed to exercise operational art effectively requires studying real war, primarily through the means of history. Only a campaign perspective can reveal how and why aerospace power has the potential to make such a big contribution to the effectiveness of surface forces. Just as importantly, such a perspective is needed to understand how and why surface forces are often the key to making aerospace forces more effective.

Noten: zie volgende pagina ▸

Notes

¹ *Maneuver* is the movement of forces in relation to the enemy to secure or retain positional advantage. It is the dynamic element in combat; the means of concentrating forces at the critical point to achieve surprise, psychological shock, physical momentum and moral dominance (FM 100-5, 12). *Synchronization* is the arrangement of battlefield activities in time, space and purpose to produce maximum relative combat power at the decisive point. Synchronization is both a process and a result (FM 100-5, 17).

² While the maneuver of aerospace platforms after they have left the surface is extremely important, this is not the only form of aerospace maneuver important to the outcome of a campaign. Aerospace forces can also maneuver by occupying new and old air bases and launch facilities. Often this form of maneuver is a prerequisite to effective maneuver in the aerospace environment. The ability of General Kenney to maneuver his fighters to a forward, undetected base at Marilian, New Guinea, enabled him to surprise and devastate Japanese air forces based at Lae. The 9th Air Force conducted similar maneuvers in World War II, building bases first in Normandy and later across France as Allied armies and air forces pursued the retreating German forces.

³ The World War II Pacific campaigns fought by Admiral Chester W. Nimitz and General Douglas MacArthur provide excellent examples of the ability to neutralize enemy surface forces while avoiding combat with the bulk of those forces. They did this by conducting campaigns that by-passed many islands occupied by large numbers of Japanese ground forces. However, before they could by-pass these islands, they first had to fight and defeat Japanese air forces in order to gain control of the aerospace environment over and around those islands.

⁴ The need to seize bases was emphasized in a lecture on World War II by Sir Arthur Tedder. He stated '*that in our discussions (during the North African campaign) my naval colleague was as insistent as I was in emphasizing to our army colleague the urgency of the recapture of the airfields in the Benghazi bulge, without which convoys could not get through to save Malta from starvation. Equally my army colleague put the capture of airfields or of areas suitable for airfields as a primary consideration in the planning of his land operations. The landwar in the Mediterranean became, in fact, a battle for airfields. When we lost airfields we lost the initiative on land and at sea. . . (thus) if you study the campaign along the Coast of Africa and across the Mediterranean to Europe, you will see how the advance went, step by step, from one airfield area on to the next*'. Learning from the Allies' experience in North Africa, 9th Air Force gave great attention to the subject of air base availability in its preparation for the invasion of France. After the war its analysis noted that '*Mobility, closely analogous and second in importance only to flexibility, is another prime prerequisite. To a tactical air force mobility on the ground is what flexibility is in the air. Fundamental to the mobility of a tactical air force is the provision of airfields where, when, and of the types required by the tactical commands and administrative elements most effectively to carry out their respective tasks*'.

⁵ During the North African campaign Major General James H. Doolittle noted that the lack of suitable bases within reasonable range of the enemy meant that he could employ at one

time only about a third of the 600 aircraft at his disposal. Increases in aircraft effectiveness resulting from having bases as far forward as '*we could get them*' was also vital to General Kenney's success in the fall of 1943. In Korea Brigadier General Edward J. Timberlake, deputy commander of Fifth Air Force, noted that '*one F-51 adequately supported and fought from Taegu Airfield is equivalent to four F-80s bases on Kyushu*'.

⁶ The Germans would have been faced with such a dilemma in Normandy, if the Allies had not already achieved air superiority by the time they landed. Before the invasion the Allies attacked and neutralized all German air bases within a 150-mile radius of Caen. Then, soon after the initial landings, they began building bases to ensure they could achieve and maintain a more powerful concentration of air power over Normandy than the Germans. By 24 July 1944 9th Air Force had 18 fighter-bomber and reconnaissance groups (equivalent to today's wings) operating from 15 bases in Normandy and bases for five more groups were under construction. — To a limited degree the initial actions of the Egyptian and Syrian armed forces had this effect on the Israeli Air Force in the 1973 war. However, neither the Egyptian nor the Syrians were able to capitalize on the situation. A better example is the British effort to recapture the Falklands. In his attempt to defeat the British naval maneuver the Argentinian commander was forced to commit his air forces to battle at such a distance from their mainland air bases that the tactical effectiveness of his aircraft was severely compromised. The British took advantage of this situation and succeeded in inflicting losses the Argentinian pilots could not sustain. As a result, the British were able to gain and maintain the degree of control over the aerospace environment they needed for their campaign to achieve its objective.

⁷ During the Battle of the Bismarck Sea General Kenney's landbased aircraft sank a convoy of eight transports carrying the Japanese 51st division from Rabaul to New Guinea. This action created a dilemma for the Japanese Imperial General Headquarters by demonstrating that without air superiority the maneuver of major formations across large bodies of open water involved great risks. Faced with this dilemma the Japanese chose not to attempt large scale reinforcement or evacuation, making it possible for the Allies to neutralize large numbers of Japanese troops by bypassing numerous occupied islands. — The Germans faced a similar dilemma in the campaigns for Stalingrad and Tunisia. In both cases the desperate nature of the situation caused the Germans to choose to use airlift for resupply despite not possessing air superiority. Both efforts proved futile, costing the Luftwaffe 495 aircraft, including 269 Ju-52s, at Stalingrad and 371 more transports resupplying Tunisia, including on one day, 6 Me-323 'Giants' and 25 Ju-52s carrying 800 troops.

⁸ The nature of land is characterized by its complexity. It possesses infinite variations in gradient and its strength varies according to location, weather, and traffic. Vegetation and man-made structures also add to this complexity. (R. K. Simpkin — *Race to the Swift*. Brassey, London (1985)57-77)

⁹ Study of the Allied North African campaign makes clear the need for an airman acting as air component commander. For excellent treatments of this issue, see: D. R. Mortensen — *A pattern for joint operations: World War II close air support North Africa*. Office of Air Force History and US Army Center of Military History, Washington DC (1987), and: R. G. Davis — *Tempering the blade: General Carl Spaatz and American tac-*

tical air power in North Africa, November 8, 1942 — May 14, 1943. Office of Air Force History, Washington DC (1989).

¹⁰ Modern communications and intelligence gathering technology has often unappreciated limitations. These limitations and the importance of balancing centralized control with decentralized execution can be better understood if one realizes that 'From Plato to NATO, the history of command in war consists essentially of an endless quest for certainty (. . .) Everything else being equal, a larger and more complex task will demand more information to carry it out (. . . but) to attain certainty, one must first of all have all the relevant information. The more the avail-

able information, however, the longer the time needed to process it (. . . This leads to) the realization that certainty is the product of time as well as of information, and the consequent willingness to do with less of the latter in order to save the former'. Thus, success in war has often been the result of 'a readiness at higher headquarters to accept more uncertainty while simultaneously reducing it at lower ones. Properly understood, the two ways of coping with uncertainty (centralization and decentralization) do not therefore consist of a diminution as opposed to acceptance, but rather of a different distribution of uncertainty among the various ranks of the hierarchy'. (M. van Crevelde — *Command in war*. Harvard University Press, Cambridge/Mass.)

Dringend verzoek aan auteurs

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met anderhalve of dubbele regelafstand. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie het recente julinummer).

Dat het wenselijk is van tijd tot tijd het lint in schrijfmachine of printer te vervangen, zou eigenlijk geen vermelding moeten behoeven.

Helaas worden ook in toenemende mate *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma.

REDACTIE

J.F.W. van Angeren

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

Verspilling van (lucht)macht

Er wordt momenteel veel gepraat over het effectiefste gebruik van het militaire apparaat. Daarin is in toenemende mate sprake van behoefte tot samenwerking tussen, en aan integratie van, de krijgsmachtdelen. De rol die in een geïntegreerde krijgsmacht aan „air-power” (of „lucht-macht”)¹ wordt toebedacht beperkt zich vaak tot ondersteuning van de andere krijgsmachtdelen. Voor de „luchtoorlog” op zich is weinig begrip.

Er bestaat overigens geen enkele twijfel aan het belang van wederzijdse steun tussen de (drie) krijgsmachtdelen. Weinigen onderkennen echter dat het luchtwapen — behalve voor hulp bij het winnen van de land- of de zeeoorlog — ook op andere manieren kan worden gebruikt. Daardoor dreigt de discussie soms in onbalans te geraken. Sterker nog, over het hoofd wordt gezien welk een enorm vermogen wij bezitten, bij het verdedigen van onze natie, in wat wij „de kracht in de lucht” noemen ofwel kort: *lucht-macht*.

Waar het om gaat is welk aandeel in de militaire wereld moet worden toebedeeld aan „lucht-

¹ Met opzet is hier eerst de Engelse uitdrukking *air-power* gehanteerd, gevolgd door de term *lucht-macht*. *Air-power* wordt vaak vertaald als „macht in de lucht”, maar het bezwaar daarvan is dat enkele subtiele aspecten, verbonden aan het begrip *air-power*, onderbelicht blijven. Daarom heb ik toch gekozen voor *lucht-macht*, tussen aanhalingstekens en met een koppelteken, in de gevallen dat het begrip *air-power* wordt bedoeld.

Nevenstaand artikel is een bewerking van „One-a-penny, two-a-penny” door de Group Captains Kavanagh en Schubert van de Royal Australian Air Force (RAAF), in *Air Power Journal* (USAF), herfst 1989. Het is overgenomen in het boekje „Essays on air power”, o.r.v. Group Captain (RAF) Vallance, en nog eens afgedrukt in het maandblad van de RAF, *Air Clues*, van januari 1991. Kavanagh en Schubert zijn de opstellers van de recent aangepaste RAAF-doctrine. — De auteur is hen zeer erkentelijk voor hun toestemming tot overname van belangrijke delen van hun werk.

Air power in penny packets is worse than useless. It fritters away and achieves nothing. The old fable of the bundle of faggots compared with the individual stick is abundantly true of air power. Its strength lies in unity.

[Lord ARTHUR W. TEDDER]

The Air Force (...) must be centralised and kept under Air Force command. I hold that it is quite wrong for the soldier to want to exercise command over the air striking forces. The handling of an Air Force is a life-study, and therefore the air part must be kept under Air Force command.

[Veldmaarschalk MONTGOMERY]

macht” in vergelijking tot de meer traditionele „land- en zeemacht”. Anders gezegd: hoe moet de met „lucht-macht” verbonden vorm van gevechtskracht worden gebruikt en beheerst in relatie tot land- en zee strijdkrachten. De centrale vraag gaat dus over bevelvoering en leiding over „lucht-macht” en de verdeling van de middelen.

In dit artikel wordt uiteengezet welke de beste wijze is om „lucht-macht” te gebruiken. Eerst wordt het algemene belang van „lucht-macht” aange-toond en vervolgens concentreert de bijdrage zich op de fundamentele behoefte aan eenheid van macht, in dit geval eenheid van „lucht-macht”.

Het algemene belang van „lucht-macht”

Het luchtwapen heeft enkele intrinsieke eigenschappen. Het beschikt over het vermogen snel te reageren, over grote afstanden, met genoeg flexibiliteit om snel van rol te wisselen. Daardoor is het inzetbaar tegen een grote variatie aan doelen. Door zijn elevatie kan het luchtwapen doelen bereiken die niet, of moeilijk, via het aardoppervlak toegankelijk zijn. In het bijzonder een effectieve „lucht-component” van onze strijdkrachten kan dus waarborgen dat wij invloed kunnen uitoefenen over een groot gebied of over een grote afstand, op

de tijd en plaats die wij verkiezen, zowel in vredetijd als in tijden van spanning of oorlog.

De tijd dat de belangrijkste dreiging tegen onze landsbelangen uitging van „het oostblok” is voorbij. De waarschijnlijkheid van een strijd „om de vierkante kilometer” in de centrale sector van het Europese vasteland neemt snel af. Wat in belang toeneemt is de behoefte aan — wat in zijn algemeenheid valt te omschrijven als — verdediging in de diepte, of verdediging op afstand.

Met verdediging in de diepte wordt hier bedoeld een vorm van verdediging zo ver als mogelijk verwijderd van de eigen vitale objecten, dan wel in een zo vroeg mogelijk stadium (zo mogelijk voordat — massale — vijandelikheden uitbreken).

Of die moet worden opgevat als acties *out-of-area* is in dit kader minder relevant. Verdediging in de diepte vraagt om een andere benadering. Bij de nieuwe benadering kan het luchtwapen, met zijn eigen intrinsieke eigenschappen, die met name leiden tot zeer snelle verplaatsingsmogelijkheden, een bijzondere rol spelen. Gebruik van „lucht-macht” bij verdediging in de diepte kan in tijden van spanning plaatsvinden via surveillance en het verzamelen van inlichtingen. Door enerzijds het beschikbare offensieve vermogen en anderzijds de uiterst parate verdedigingscapaciteiten, kan „lucht-macht” bovendien een wezenlijke bijdrage leveren aan (ook conventionele) afschrikking. Ze kan in tijden van oorlog vijandelijke strijdkrachten vertragen, verzwakken of zelfs verslaan, gedurende hun opmars naar het door ons verdedigde gebied. „Lucht-macht” kan op die wijze wellicht zelfs vermijden dat een bloedige zee- of landoorlog moet worden gestreden. (De Golfoorlog heeft daarvan een duidelijk voorbeeld geleverd.) Voorts kan „lucht-macht” het vermogen verschaffen snel (grond)strijdkrachten te verplaatsen naar de posities in de diepte die het meest zijn bedreigd of het meeste gewicht in de schaal leggen. Het verleggen van zwaartepunten, binnen — naar de regels van de moderne oorlogsvoering geldende — snelheidsnormen, is daarmee slechts aan „lucht-macht” gegeven. Men zou kunnen zeggen: „lucht-macht” is nodig voor het winnen van de luchtoorlog, voor het winnen van de landoorlog en voor het winnen van de zeeoorlog. Dat zijn de redenen waarom „lucht-macht” nu en in de toekomst zo belangrijk is.

De conceptie van eenheid van „lucht-macht”

Voor een juist gebruik van militaire machtsmiddelen is bovenal optimale militaire effectiviteit nodig. Deze eist eenheid van handelen alsmede gerichtheid op één ondubbelzinnige doelstelling. „Lucht-macht” moet aan die regel voldoen, evenals elke andere vorm van gevechtskracht binnen de totale strijdmacht.

Eenheid van bevel; algemeen. Eigenlijk is er niets mysterieus aan die conceptie van *eenheid van „lucht-macht”*; evenmin is ze uniek voor „lucht-macht”. Iedere vorm van gevechtskracht, ter land, ter zee of in de lucht, vraagt om operationele en organisatorische eenheid. In het verleden werden, ter verkrijging van het beste effect, zowel „land-macht” als „zee-macht” centraal gecoördineerd, georganiseerd en gecommandeerd, elk binnen haar eigen dimensie (land of zee). Het ontstaan van zelfstandige legers en marines berust op dit principe. Het ligt dus voor de hand voor de derde, onafhankelijke, dimensie (de lucht) identieke regels te hanteren.

Waar het allemaal om gaat is wat in het militaire jargon doorgaat voor *command and control*. Alle krijgsmachtdelen zijn het erover eens dat de eenheid van gevechtskracht van zowel „land-”, „zee-” als „lucht-macht” vraagt om bevelvoering op het geschikte niveau en binnen het geschikte militaire organisatie-element.

Eenheid van bevel; „lucht-macht”. V.w.b. het gebruik van „lucht-macht” hebben harde lessen ons drie zaken geleerd. In de eerste plaats moeten de operationele en organisatorische processen worden beheerd en gecontroleerd *op het hoogste praktische niveau*. In de tweede plaats moet dat gebeuren volgens de regels van *eenheid van bevel*, zoals hierboven omschreven. En in de derde plaats moet dat worden uitgevoerd *door degene die over de beste kennis van zaken beschikt*.

De geschiedenis heeft nog twee dingen geleerd. Enerzijds is gebleken dat eenheid van „lucht-macht” de militaire effectiviteit van het luchtwapen enorm bevordert. Anderzijds blijkt dat verdeling van „lucht-macht” buitensporig veel afbreuk doet aan de militaire effectiviteit; d.w.z. dat „lucht-macht” meer gevechtskracht produceert als ze holistisch wordt toegepast als een duidelijke een-

heid en niet simpelweg als een samenraapsel van gevechtsrollen.

Operationele argumenten

Welke, al dan niet operationele, argumenten hebben „lucht-machters” (zowel de theoretici als de practici) tot deze conclusie gebracht? Waarom beweren zij dat eenheid van „lucht-macht” van vitaal belang is voor de militaire effectiviteit?

Drie verbonden campagnes. „Lucht-macht” kan op hetzelfde moment in verscheidene campagnes worden gebruikt. Dat kan echter alleen als de strijdkrachten die deze „lucht-macht” leveren onder de juiste leiding zijn verenigd. Zoals uit de inleiding blijkt kan „lucht-macht” worden gebruikt ter ondersteuning van de andere krijgsmachtdelen. Dat is echter slechts één van de drie beschikbare strategische inzetmogelijkheden. De tweede bestaat uit het opvangen en verslaan van de vijandelijke luchtmachten. De derde is het uitvoeren van aanvallen gericht op het vijandelijke vermogen om oorlog te voeren.² Dit zijn achtereenvolgens de *luchtsteuncampagne*, de *luchtoverwichtscampagne* en de *strategisch-luchtbombardementscampagne*. Elke luchtmacht kan in elk der campagnes een rol spelen. Elke campagne kan, elk voor zich, directe en onafhankelijke invloed hebben op de uitkomst van een oorlog.

Deze drie campagnes staan niet geheel los van elkaar noch volgen ze elkaar op in een soort gevechtssequentie. Alle drie zijn interactief en moeten in werkelijkheid gelijktijdig of overlappend worden uitgevoerd, zij het dat het onontkoombaar is eerst (desnoods slechts tijdelijk of plaatselijk) luchtoverwicht te bevechten. Hun onderlinge prioriteit op een gegeven moment zal moeten worden bepaald aan de hand van zowel strategische als tactische overwegingen, op basis van de „lucht-machtdoctrine”. Daarom moet de prioriteit worden bepaald door een opperbevelhebber, geassisteerd en geadviseerd door een ondercommandant die volledige kennis heeft van de inzet van de „lucht-macht”.

Concentratievermogen. Concentratie van kracht kan bij oorlogvoering van doorslaggevend beteke-

² Onder aanvallen op het vijandelijke vermogen om oorlog te voeren wordt verstaan het toebrengen van morele of fysieke schade direct in het moederland van de vijand.

nis zijn. Eenheid van „lucht-macht” draagt enorm bij tot dit bijzondere operationele voordeel: het vermogen krachten snel in tijd en ruimte te concentreren. Dat is een tweede reden om „lucht-macht” te verenigen. Of men nu een offensieve actie wil voeren tegen een vijand of dat men zich wil verdedigen tegen zijn initiatieven: de kracht van de „lucht-macht” ligt in haar intrinsieke vermogen in een gevecht grote hoeveelheden vuurkracht te concentreren. Indien nodig kan zelfs het totale gewicht van het „lucht-macht” potentieel worden ingezet tegen één cruciaal doel. Ook kunnen verscheidene minder belangrijke doelen worden aangevallen. Indien juist gebruikt, d.w.z. overeenkomstig de correcte „lucht-macht” doctrine en geconcentreerd in tijd en ruimte, kan „lucht-macht” op zichzelf beslissend zijn bij het beïnvloeden van de uitkomst van een oorlog. Dat is meer dan — verdeeld in stukken en brokken — uitsluitend de land- en zeeoorlog beïnvloeden.

Rolwisseling. Er is nog een andere, onbetwistbare reden om „lucht-macht” niet te verdelen over de totale strijdkrachten. De hedendaagse luchtwapens zijn geschikt voor meer dan één rol. Een antitankwapen van de landmacht is een antitankwapen; een antitankwapen van de „lucht-macht” is ook een *Battlefield air interdiction* (BAI)-wapen en mogelijk ook een *Offensive counter air* (OCA)-wapen of zelfs een *Air defense*-wapen.

Tijdens de Golfoorlog werd een Iraakse helikopter uitgeschakeld door er een lasergeleide *bom* „op te gooien”.

Het verdelen van deze flexibele middelen om vervolgens beperkte, specifieke behoeften te dekken, betekent in essentie dat de middelen niet beschikbaar zijn voor rolwisseling. Het resultaat is een vermindering in flexibiliteit. Doelmatig gebruik van middelen is daardoor zeer moeilijk geworden en de militaire effectiviteit wordt verminderd.

Het volgende voorbeeld spreekt in dit kader voor zich. Tijdens de Golfoorlog ontdekte men dat het metaal van ingegraven tanks 's nachts langzamer afkoelde dan het omringende zand. M.b.v. F-111's, voorzien van *Forward looking infrared* (FLIR) en laser-geleide bommen kon men de ingegraven tanks op simpele wijze uitschakelen. Zo werd de F-111, van origine bedoeld voor *deep-strike*-missies, de tankjager bij uitstek.

Het tijd-ruimteperspectief van „lucht-macht”. Met name het vermogen verschillende, samenvallende

luchtcampagnes te voeren alsmede het vermogen luchtstrijdkrachten snel te concentreren wijzen op een perspectief van tijd en ruimte waarbinnen „lucht-macht” wordt toegepast, dat wezenlijk verschilt van „land-” en „zee-macht”. De verschillen zijn substantieel en verdienen een nadere beschouwing.

RUIJTE. In de eerste plaats is de omvang van militaire bevelvoering (*command and control*) evenredig met het gevechtsbereik van het betrokken wapensysteem. Het gevechtsbereik van een infanteriepeloton bv. is, afhankelijk van het tijds kader, een dagmars of het bereik van munitie van kleine vuurwapens. Daarom zou het niet zinvol zijn artilleriewapens van een divisie, met een bereik van 50 km of meer, te verdelen onder commandanten van bataljonsniveau of lager. Zoals wij weten wordt dat ook niet gedaan; artilleriemiddelen worden gecommandeerd op het hoogst mogelijke (divisie) niveau, waar het totaaloverzicht duidelijker is.

„Lucht-macht” heeft een gevechtsbereik van honderden of zelfs duizenden kilometers; ze kan worden gebruikt tegen een variëteit aan doelen door rolwisseling of door herbewapening. Inzet van „lucht-macht” behoeft dus een totaaloverzicht van strategische proportie. Wat is dan het nut van het pondspondsgewijs opdelen van „lucht-macht” over eenheden met niet meer dan een tactisch overzicht, zoals beschikbaar bij land- of zeegebonden gevechtseenheden?³ Luchtmachteenheden kunnen worden gebruikt in de macro(strategische) betekenis, terwijl de meeste andere gevechtseenheden behoren tot het micro(tactische) niveau.

TIJD. Direct verbonden met het gevechtsbereik, of het ruimteperspectief, is het verschil in appreciatie van de factor tijd, vergeleken met oppervlaktestrijdkrachten. Deze laatste denken, uit hoofde van hun beperkte snelheid en mobiliteit, meer in termen van dagen en weken, om te reageren op een dreiging, dan wel om te manoeuvreren of de strijdkrachten te ontplooiën. „Lucht-macht” opereert in een veel korter tijds kader: haar commandanten denken in termen van uren of zelfs minuten voor het uitvoeren van hun taak. Nogmaals: wat is de zin van het toewijzen van secties van snelreageren-

³ Zelfs marine-eenheden met snelheden tot zo'n 75 km/h en een gevechtsbereik dat beperkt blijft tot de reikwijdte van de radar en vanaf de oppervlakte gelanceerde wapens zijn, binnen realistische tijds kaders, tactische eenheden.

de strijdkrachten aan commandanten die traditioneel oorlog voeren in een heel ander tempo?

Dit kwantitatieve verschil tussen luchtstrijdkrachten en oppervlaktestrijdkrachten in appreciatie van de elementen ruimte en tijd is de onderliggende fundamentele premisse voor eenheid van „lucht-macht”.

Niet-operationele argumenten

Behalve de hiervoor genoemde operationele redenen zijn er twee andere, belangrijke factoren die ook pleiten voor eenheid van „lucht-macht”. De eerste is de relevantie van kritische massa en de tweede is het belang dat deskundigheid en voortdurende professionele ontwikkeling hebben voor de toepassing van „lucht-macht”.

Kritische massa. Deze term, gebruikt in deze context, betekent de totale omvang van een onafhankelijke strijdmacht; d.w.z. haar totale infrastructuur, die haar, te zamen met de operationele component, maakt tot een effectieve oorlogvoeringsmachinerie. De conceptie van de kritische massa is met name van belang voor luchtstrijdkrachten. Gelet op hun hoge *teeth-to-tail-ratio* is namelijk hun kritische massa groot. Zo heeft bv. de Koninklijke luchtmacht een belangrijk deel van haar ca. 18.000 personeelsleden nodig, uitsluitend om een paar honderd individuen in een nog kleinere hoeveelheid vliegtuigen te laten optreden tegen een vijandelijke dreiging.⁴ Het passend maken van de kritische massa is dus van grote betekenis bij de inzet van luchtwapens.

Kleine organisaties hebben zelden een structuur die mogelijkheden biedt om — in meer dan één primair activiteitengebied — hun personeel te trainen en de apparatuur tot haar maximale capaciteit te benutten. Bovendien is hun infrastructuur veelal niet in staat om adequaat, onafhankelijk onderhoud en logistieke ondersteuning te verzorgen voor een veelvoud aan middelen.

De Nederlandse krijgsmacht is — in feite — zo'n relatief kleine organisatie. Zij is daarenboven op-

⁴ Daarbij mag niet worden vergeten dat, mochten die paar honderd operationele middelen worden verdeeld over verschillende organisaties, een buitensporig disproportionele ondersteunings„tail” nodig zou zijn voor elke van de organisaties om haar eigen beperkte luchtmachtcapaciteit in stand te houden, vergeleken met de omvang van de „tail”, nodig voor een enkele luchtmacht.

gedeeld in drie — nog kleinere — krijgsmacht-delen. Daarom moet zij zich, wil ze maximale militaire effectiviteit bereiken, bijzonder goed bewust zijn van het voorgaande en dus bij voorkeur geen middelen met een grote kritische massa verdelen of verdeeld laten over de afzonderlijke krijgsmacht-delen. Het is zeer de vraag of wij ons de luxe kunnen permitteren van een versnippering, aangezien dat vrijwel zeker zal leiden tot een nog grotere reductie van de omvang van het geheel. Fouten die in dit kader worden gemaakt zijn moeilijk op korte termijn te herstellen. Zeker als de Amerikaanse steun voor West-Europa grotendeels wegvalt, hetgeen bepaald niet ondenkbeeldig is, zal een eventuele aanvulling op een door ons gecreëerde onbalans niet eenvoudig mogelijk zijn. Als wij realistisch zijn, moeten wij onze organisatie en de verdeling van rollen en middelen vergelijken met andere kleine, onafhankelijke en beproefde strijdkrachten, zoals die van Israël. Dat is beter dan de traditionele benadering voort te zetten en de strijdkrachten van grotere naties, zoals de VS, half te kopiëren.⁵

Professionaliteit speelt ook een rol bij de discussie over de eenheid van „lucht-macht”. Uit het gezichtspunt van professionaliteit komt de stelling voort dat het bevel moet worden ondergebracht bij de juiste militaire discipline. De idee is simpel. Maar weinigen zullen het oneens zijn met het feit dat het leger van nature geneigd is zich te concentreren op het land als zijn primaire operatiegebied. Zo kijkt ook de marine naar de zee voor haar tegenwoordige en toekomstige operaties. Daarom zullen landmacht- en marineofficieren het meest bedreven zijn in het hanteren van de natuurlijke omgeving waarin hun krijgsmachtdeel opereert.

En zo hoort het ook! Maar evenals training nodig is om op het land of op zee te kunnen opereren, is ook specialistische training nodig om in de derde dimensie, de lucht te kunnen opereren. Nog belangrijker is dat het gebruik van de lucht vraagt om een andere manier van strategisch en operationeel denken. Het vraagt ook speciale vaardigheden en zal dat tot in lengte van dagen doen.

⁵ Zelfs een krijgsmacht met de omvang van die van de VS kan zich steeds minder permitteren voorbij te gaan aan de principes van de kritische massa. In oorlogen — zelfs van min of meer beperkte schaal — moet worden gezocht naar methoden om te komen tot maximale doelmatigheid, teneinde het volle vermogen tot gelding te brengen.

Het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) geeft dat prima weer in de slogan: *Flying doesn't just happen.*

Het feit dat landmacht en marine hun aandacht — met recht — primair zullen richten op hun eigen dimensie, en het feit dat het professioneel beheersen van die dimensies de nodige inspanning kost, maken het onontkoombaar dat landmacht en marine nooit zoveel deskundigheid kunnen vergaren dat zij — op een met de luchtmacht vergelijkbare wijze — luchtwapens kunnen gebruiken. (Overigens geldt ook dat de luchtmacht niet de deskundigheid heeft om „land- en zeemacht” op optimale wijze te gebruiken, mocht de noodzaak daartoe zich voordoen.)

Tot op de dag van vandaag hebben wij de respectieve deskundigheden ondergebracht bij de drie krijgsmacht-delen. Elk bezit dus optimaal professioneel vermogen binnen zijn eigen omgeving. Deze deskundigheid, om zijn eigen gevechtskracht te gebruiken en toe te passen t.b.v. de totale strijdkracht, moet worden erkend en gerespecteerd. Geen enkel krijgsmachtdeel kan zich iets anders permitteren. Wil dezelfde professionele kwaliteit, die wij kennen van land- en zeemacht, ook in de lucht tot gelding komen, dan mogen wij dus niet toestaan dat „luchtmacht” wordt verdeeld en ondergeschikt gemaakt aan andere krijgsmacht-delen. Gebeurt dat wel dan dreigt een beperking van professionele ontwikkeling binnen de derde dimensie. Landmacht- en marineofficieren worden, zoals gezegd geheel in beslag genomen door de bestudering van hun primaire omgeving. Hen — behalve met deze belangrijke en veelomvattende taak — belasten met het vergaren en ontwikkelen van „luchtmacht” kennis, kan slechts leiden tot een geleidelijke erosie van de „lucht-macht” deskundigheid.

Samenvatting

In principe wijkt de ontwikkeling van *eenheid van „lucht-macht”* niet af van die van andere eenheid van gevechtskracht. Eenheid van „lucht-macht” draagt evenwel op een bijzondere wijze bij tot militaire effectiviteit. Dat komt omdat zij zorgt voor de mogelijkheid gelijktijdig drie onafhankelijke en beslissende luchtcampagnes uit te voeren: de luchtoverwichts-, de luchtsteun- en de strategisch-luchtbombardementscampagne. Daarenbo-

ven biedt eenheid van „lucht-macht” een natie de voordelen van flexibele rolwisseling. Ook stelt ze een krijgsmacht in staat vuurkracht snel in tijd en ruimte te concentreren. Daarom vormt eenheid van „lucht-macht” een kardinale leerstelling van de fundamentele „luchtmacht” doctrine. *Eenheid van „lucht-macht”* vormt het startpunt van alle denken over *command and control* bij de „lucht-macht”.

Eenheid van „lucht-macht” hangt bovendien samen met drie zaken. In de eerste plaats zijn er praktische problemen, verbonden aan het controleren van wapensystemen die qua gevechtsbereik en reactietijd zozeer verschillen als die van „land- en zee-macht” enerzijds en die van „lucht-macht” anderzijds. In de tweede plaats is er een grote kritische massa nodig voor het juist toepassen van elk afzonderlijk onderdeel van „lucht-macht” in een *high-tech*-strijdmacht. In de derde plaats is er behoefte om het hoogst mogelijke niveau van specialistische, professionele deskundigheid te genereren binnen elk individueel krijgsmachtonderdeel.

De conclusie n.a.v. deze feiten kan slechts luiden dat het operationele bevel over „lucht-macht” zal moeten worden toebedeeld aan een „lucht-machtman” op het hoogste praktische niveau en binnen een aparte luchtcomponent, die de „lucht-macht” taken in zich verenigt.

Vertaling naar de Nederlandse praktijk

Wie een betoog als het voorgaande houdt, stuit al snel op een afwerende houding. De ervaring leert dat zelfs wrevelig wordt gereageerd. Dat komt veelal omdat men dit betoog opvat als een roep om op korte termijn te komen tot organisatorische aanpassing van (lees: taakspecialisatie binnen) de Nederlandse krijgsmacht; m.a.w.: men voelt zich aangevallen.⁶ Met opzet is echter heel nadrukkelijk *niet* beweerd dat „lucht-macht” het exclusieve domein is van de (Koninklijke) luchtmacht. Wel valt uit het voorgaande op te maken dat binnen de luchtmacht alle voorwaarden aanwezig zijn om op-

⁶ Wel opvallend is dat veel mensen de mond vol hebben van internationale taakspecialisatie — daarbij de (cultuur)verschillen tussen soevereine naties (voor het gemak?) vergetend — terwijl intussen de discussie over nationale taakspecialisatie wordt ontweken, mede op basis van de verschillen in traditie en cultuur tussen de krijgsmachtdelen.

timaal gebruik van „lucht-macht” te garanderen. Wellicht zou daarom taakspecialisatie de meest voor de hand liggende optie zijn, als wij alle historische ontwikkelingen, die tot de momentane krijgsmachtindeling hebben geleid, zouden kunnen vergeten. Maar wij leven nu eenmaal in een wereld waarin „land-”, „zee-” en „lucht-macht” óók als krijgsmachtdeel bestaan. Tevens betekent het voorgaande zonder meer dat ook landmacht en marine de nodige aandacht moeten besteden aan het „lucht-macht” element binnen hun eigen krijgsmachtdeel. Ook hun eigen „lucht-macht” moet voldoen aan de gestelde regels m.b.t., met name, „eenheid van bevel”.

In het artikel „Anachronisme der krijgsmachtdelen, of het gelijk van Douhet c.s.” (*MS 159* (1990)(8)364) heb ik reeds een aanzet gegeven tot een discussie terzake. Strikt genomen was dat, net als dit artikel, een variant op het thema „Wat te concluderen uit de betekenis die „lucht-macht” heeft voor de hedendaagse oorlogvoering?”. Nog steeds concludeer ik, net als toen, dat het verkrijgen van eenheid, in de vorm van samenvoeging van (delen van) krijgsmachtdelen — hoe voor de hand liggend wellicht ook op basis van de aangedragen argumenten — op praktische gronden niet erg haalbaar is. Sterker nog, er zijn ook diverse argumenten aan te dragen, die pleiten tégen samenvoeging. Met name de wrijving tussen de krijgsmachtdelen onderling, die een gedwongen integratie ongetwijfeld veroorzaakt, zal in hoge mate afbreuk doen aan het beoogde effect. Dat kan leiden tot de conclusie dat geforceerde samenvoeging van (delen van) krijgsmachtdelen — althans op korte termijn — niet wenselijk is.

Samenwerking

Als taakspecialisatie of integratie praktisch niet op korte termijn haalbaar zijn, wat is dan de beste oplossing? Hoe komt men tot *eenheid van „lucht-macht”* zonder dat dit per definitie betekent samenvoeging van de „lucht-macht” elementen van de respectieve krijgsmachtdelen? Alles wijst erop dat wij ons heil moeten zoeken in samenwerking. Deze kan vaak hetzelfde effect sorteren als samenvoeging, zonder de genoemde wrevel te wekken of andere ongewenste nevenverschijnselen te veroorzaken. De Golfoorlog heeft geleerd, dat er varian-

ten bestaan op het operationele samenwerkingsniveau, die voor een belangrijk deel tegemoet komen aan de uiteengezette principes van eenheid van „lucht-macht”. Ondanks de — bijkans spreekwoordelijke — rivaliteit tussen de verschillende krijgsmachtdelen van de Amerikaanse strijdkrachten is men bv. erin geslaagd niet alleen de luchtmachten van (US) Army, Navy, Marines en Air Force, maar zelfs die van andere naties, waaronder de Britten, de Fransen, de Canadezen, de Saoedi's en de Koeweiti's te bundelen bij het uitvoeren van één luchtcampagne.

Het waren bv. Army-helikopters, die de eerste slag toebrachten aan het Iraakse luchtverdedigingsstelsel en daarmee de eerste vrije doorgang naar het Iraakse achterland creëerden voor de overige vliegtuigen. Vervolgens vormden de Tomahawk kruisraketten van de Amerikaanse marine een ideale aanvulling op de F-117 (tactische gevechts)vliegtuigen van de Amerikaanse luchtmacht bij het uitvoeren van de strategische (lucht)bombardementscampagne tegen Bagdad. Amerikaanse Marine EA-6B stoorvliegtuigen begeleidden regelmatig USAF aanvalsvliegtuigen, en USAF EF-111's deden hetzelfde voor marine-aanvalsmisies. Een derde van de aerial-refuelingcapaciteit van de USAF werd besteed aan het bijtanken van marinevliegtuigen.

Door adequate coördinatie bij de operationele planning is men volledig in de opzet geslaagd. Het succes van de luchtoorlog, en daarmee van de gehele oorlog, is voor een belangrijk deel daaraan te danken. Operationele samenwerking, zonder a priori afbreuk te doen aan de krijgsmachtindeling, kan leiden tot belangrijke successen. De Nederlandse krijgsmacht zal zich dus op operationele samenwerking moeten richten.

Integratie

Toch is met dit alles niet gezegd dat verschuiving en integratie van taken binnen de Nederlandse krijgsmacht zonder meer ongewenst zijn. Zeker op de lange duur maken m.i. de principes van *joint warfare* enigerlei vorm van integratie van de krijgsmachtdelen onontkoombaar. Ook budgetbeperkingen die ons nu reeds zijn opgelegd en die ongetwijfeld ook in de toekomst op ons afkomen, eisen dat naar steeds efficiëntere organisatievormen wordt gezocht. Wellicht dat de onderbrenging bij de KLu van de Groep Lichte Vliegtuigen, die t.z.t. zo'n groot aandeel zal hebben in het operationele vermogen van de luchtmobiele brigade van de KL, voor de Nederlandse krijgsmacht een lakmoestest is. Dat zal operationele planning op bilateraal niveau tussen KL en KLu vergen. De Defensiestaf zou daarbij, als intermediair, een wezenlijke rol kunnen en moeten spelen. Enig „omdenken” en de durf af te wijken van bekende, soms zo comfortabele, paden lijkt daarvoor echter nog wel nodig. De atmosfeer van herstructurering, waarin wij ons momenteel bevinden, zou wellicht in ons voordeel kunnen werken.

Van militairen wordt beweerd dat zij de meest traditioneel ingestelde personen ter wereld zijn. Gebaseerd op dat gegeven zou de toekomst van de integratie dus weinig hoopvol zijn. Militairen zijn echter óók geneigd niet voor uitdagingen terug te schrikken. Van een uitdaging is hier duidelijk sprake. Vandaar dat er voldoende mogelijkheden liggen, mits het veranderingsproces met enige zorgvuldigheid wordt omgeven en primair is gericht op het verkrijgen van een groter of beter functionerend operationeel vermogen.

Vlootvoogd in de knel

Vice-admiraal A. S. Pinke tussen marinestaf, Indië en de Indonesische revolutie, door prof. dr. G. Teitler, 266 blz., geïll. Uitg.: Van Gorcum, Assen/Maastricht, 1990. Prijs: f 49,50.

ISBN: 90.232.2557.0

In dit boek wordt de netelige positie beschreven van de commandant zeemacht in Nederlands-Indië in 1946-1949. Aangewezen om zijn vakbekwaamheid als marineman werd hij echter bij voortduring geconfronteerd met andere zaken, die doorgaans van politieke en strategische aard waren, zoals de positie van de Koninklijke Marine in Nederlands Oost-Indië en haar relatie tot het Indische bestuur, het militaire optreden in Indië en de opbouw van een nieuwe Marine na de Tweede Wereldoorlog.

In de eerste twee hoofdstukken beschrijft Teitler de politiek-strategische ontwikkelingen bij het einde van de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië en de Nederlandse betrokkenheid daarbij. Onze invloed op de geallieerde plannen was zeer gering; zó gering zelfs, dat Nederland niet van te voren werd geïnformeerd, laat staan geraadpleegd bij activiteiten, die op de Indische archipel betrekking hadden. Zo werd Nederland voor het voldongen feit geplaatst, dat geheel Indië medio 1945 ging behoren tot het door de Britten gedomineerde South East Asia Command o.l.v. Mountbatten, terwijl juist afspraken waren gemaakt met MacArthur. Ook over de onder geallieerd bevel opererende Nederlandse marineschepen bleek Nederland nauwelijks zeg-

enschap te kunnen uitoefenen, en dat ondanks de aanwezigheid van een Nederlands commando o.l.v. Helfrich met de weidse naam Bevelhebber der Strijdkrachten in het Oosten (BSO).

Behalve deze externe problematiek bleken er ook verschillen van inzicht te bestaan tussen Helfrich en luitenant gouverneur-generaal Van Mook. Deze wilde Marine-eenheden in de Indische archipel onder gezag van de Indische regering plaatsen, terwijl Helfrich alle eenheden van de vloot in één hand (van de BSO!) wilde houden, mede met het oog op het streven van de Marine na de Tweede Wereldoorlog een vloot op te bouwen met grote schepen, waarmee de Nederlandse belangen waar ook ter wereld zouden kunnen worden behartigd. Een afzonderlijke Indische marine, gesteld onder de Indische regering paste niet in die gedachtengang. Dit verschil van inzicht bleef de gehele beschreven periode bestaan en zou regelmatig tot problemen leiden, die op kabinetsniveau moesten worden opgelost.

Niet alleen Van Mook, ook de minister van overzeese gebiedsdelen wilde een duidelijke band tussen de Indische Marine en het Gouvernement. Aldus werd beslist. Helfrichs houding had mede tot gevolg dat hij werd teruggeroepen naar Nederland om Bevelhebber der Zee-strijdkrachten te worden. Zijn opvolger in Indië als vlootvoogd, Pinke, werd dan ook geplaatst onder landvoogd Van Mook. Pinke was door Helfrich voorgesteld als zijn opvolger vanwege zijn kundigheid op marinegebied. Kennelijk hoopte hij, dat Pinke hem op politiek-strategisch gebied wel zou volgen.

De volgende vier hoofdstukken hebben betrekking op Pinke's periode als vlootvoogd. Aanvankelijk legden de Britten beperkingen op bij de inzet van de schepen van onze Marine in de Indische wateren. Na hun vertrek trof Pinke een aantal maatregelen om het scheepvaartverkeer naar het gebied van de Republiek te verhinderen. De indruk wordt gewekt, dat die maatregelen redelijk effectief zijn geweest. De bijdragen van de Marine aan de po-

litioele acties waren weliswaar bescheiden, maar voor de verschillende landingsoperaties onmisbaar.

Alhoewel de inzet van de Marine in de archipel zijn hoofdtaak was, had Pinke regelmatig te maken met ontwikkelingen van bestuurlijke en organisatorische aard. Deze werden, zoals hiervoor geschetst, veroorzaakt door de andere beleidsvisie m.b.t. het optreden van de Marine. Dat uitte zich bv. in de geringe bereidheid marinepersoneel naar Indië te zenden. De minister van marine opperde zelfs het idee de taak van de Marine in Indië over te dragen aan een civiele instantie. Ook stelde de minister een bezuinigingsplan op, dat met name ten koste ging van zowel de Marine als de Mariniers (brigade) in Indië, hoewel men daar juist in een oorlogssituatie verkeerde. Daarmee wordt nog eens onderstreept, dat de marineleiding in Nederland een geheel ander doel nastreefde. Door de reeds genoemde grotere invloed van de minister van overzeese gebiedsdelen in het kabinet kon de uitvoering van die voornemens echter worden verhinderd. Overigens onderschreef Pinke weliswaar een vloot met grote schepen, maar achtte die slechts zinvol, indien Indië deel uitmaakte van het Koninkrijk: dat hield in, dat eerst en vooral aandacht moest worden besteed aan de Indische marine. Uit het betoog komt duidelijk naar voren, dat Spoor in de relatie van de militair tot de politiek een prominente plaats innam. Pinke vervulde daarbij een rol aan de zijlijn, en in die positie werd hij bovendien nog gehinderd door zijn weinig soepele optreden en zijn geringere bekendheid met het politieke krachtenspel. Pinke was ooit bestemd voor de functie van Bevelhebber der Zee-strijdkrachten doch liep uiteindelijk de benoeming daartoe mis. De afstand, die hij inmiddels had genomen van een *ocean-going navy* en zijn stugge houding maakten hem daarvoor minder geschikt.

In de slotbeschouwing beklemtoont Teitler nog eens de reden van het aanwijzen van Pinke, nl. zijn kundigheid als marineman. Pinke heeft zich van zijn taak naar beste eer en geweten gekwetend, maar kreeg van

zijn superieuren niet de dank die hij verdiende. Het boek beschrijft, met Pinke als hoofdpersoon, de naoorlogse periode van de Indische marine. Het vormt aldus een belangrijke en interessante aanvulling op andere literatuur, die betrekking heeft op dit tijdvak. Ondanks de stugge materie is de auteur erin geslaagd een vlot leesbaar boek te maken. Aanbevolen. T. DE KRULF, bgen gn

Soviet military doctrine and Western policy

door G. Flynn, 418 blz., Uitg.: Routledge, Chapman & Hall Ltd., Londen/New York, 1989. Prijs: "35,-. ISBN: 0.415.00488.8

Deze publikatie is samengesteld n.a.v. de in de jaren '70 en '80 ontstane controverse over het Sovjet-russische denken en de invloed daarvan op de militaire planning van de wapenbeheersing. Ze is weliswaar al geruime tijd geleden verschenen, maar in een tijd van onstuimige omwentelingen en instabiele veiligheidssituaties is lezing des te interessanter.

Het boek bestaat uit twee delen: 1. Perceptions and strategic assessment in East and West, en 2. Implications for Western policy.

Uitgebreid wordt ingegaan op het Sovjet-russische en westerse (lees Amerikaanse) denken. Er worden fundamentele verschillen geconstateerd. Zo is in die tijd in het Sovjet-russische denken oorlog een middel om politieke doelstellingen te realiseren en kan een nucleaire oorlog worden gewonnen; men kijkt meer naar het gedrag van het Westen in de geschiedenis, met de vooropgestelde mening dat het kwade uit het imperialistische Westen komt. Aan westerse zijde wordt de spiegelbeeldige gedachte onderkend en een dreiging wordt alleen in aantallen weergegeven, i.p.v. als weerslag in „intentions en capabilities". De gedachtenwereld in Oost en West is principieel verschillend.

Velen zijn ervan overtuigd dat zowel in Oost als West de strategische doctrines worden geformuleerd op

basis van overtuigingen die men t.o.v. elkaar heeft en niet aan de hand van objectieve maatstaven. In „serieuze" analyses wordt naar conclusies toe geschreven om aan te tonen dat de analist zelf gelijk heeft. Controle is nauwelijks mogelijk omdat de exactheid van de bronnen niet is te achterhalen. Een analytische benadering, die juiste inschattingen aan beide zijden bemoeilijkt. Terecht wordt m.i. gesteld dat wederzijds te weinig wordt gedaan om elkaars gedachtenwereld te leren kennen. Maar tijden veranderen... De mogelijke invloed op het denken t.g.v. het aan de macht komen van Gorbatsjov wordt nauwelijks aangeroerd, met dien verstande dat wordt voorspeld dat er veranderingen op stapel staan.

De conclusie luidt dat de Sovjet-russische militaire doctrine nauwelijks invloed heeft gehad op de „Western policy"; andere factoren hebben een grotere invloed gehad. Het was toen niet te voorzien dat de waarheid spoedig anders zou worden. Met in gedachte de inleiding van *The Voroshilov lectures*, dl 2, *Issues of Soviet military strategy*, waarin staat dat deze wijze van denken behoort bij de generatie van de huidige beslissers, is lezing van deze publikatie de moeite waard.

P.W. GORISSEN, lkol art

The army, politics and society in Germany 1933-45

Studies in the army's relation to Nazism, door K.-J. Müller, 122 blz. Uitg.: Manchester University Press, Manchester, 1990. Prijs: £ 10,95 (pb). ISBN: 0.7190.2330.0

Dit boek bevat drie verhandelingen over de houding van de Duitse legerleiding ten opzichte van Nazi-Duitsland. In het bijzonder wordt de houding van de chef van de generale staf, Beck, aan de orde gesteld. (Het boek verscheen in het Duits reeds in 1979 onder de titel *Armee, Politik und Gesellschaft in Deutschland 1933-45.*)

De Engelstalige versie wordt ingeleid door William Carr. Deze geeft een overzicht van de verschillende visies, die in de loop van de tijd zijn gegeven over de houding van de Duitse legerleiding ten opzichte van Hitler. Müller behoort tot degenen die hierover een kritischer visie hebben ontwikkeld. Zij stellen dat in vele opzichten de ideeën van de legerleiding en van Hitler niet zover uiteenliepen. Ook heeft volgens hen het leger metterdaad meegewerkt aan het plegen van oorlogsmisdaden.

Müllers eerste verhandeling heeft betrekking op de houding van de legerleiding in het interbellum. Het officierskorps beschouwde zich, aldus schr., als een sociale en politieke elite met een grote professionele kundigheid. Een herstel van Duitslands positie als grote mogendheid moest worden nagestreefd. Er bestond ten hoogste een verschil van inzicht over de wijze waarop dat zou moeten gebeuren. Voorts vereisten de ontwikkelingen in de techniek en de gevolgen ervan op de oorlogvoering een grote vakbekwaamheid. Het Duitse leger koos na de Eerste Wereldoorlog voor en het handhaven van de positie van elite en voor de professionaliteit. Het streven een zelfstandige positie te behouden is uiteindelijk mislukt en heeft geleid tot het vertrek van legerbevelhebber von Fritsch en chef generale staf Beck in 1938. De moderne oorlog zou een totale oorlog zijn, waarbij het gehele volk zou worden betrokken; daarom diende er een goede relatie met de bevolking te zijn. Het nationaal-socialisme bood de mogelijkheid tot die koppeling en mede door de agressieve dynamiek was die beweging voor officieren als Blomberg (minister van oorlog) en von Reichenau zeer welkom. Zij accepteerden de invloed van de nazi's in de strijdkrachten, omdat deze ook een herstel van Duitsland als grote mogendheid voorstonden.

Na het vertrek van von Fritsch en Beck kwam de legerleiding in handen van von Brauchitsch en Halder, die zich primair op de professe richtten. Daarmee was de infiltratie van de nazi's in het leger een geac-

cepteerd feit geworden. Het niet betrekken van de legerleiding bij de politieke besluitvorming door de nazi's is voor een aantal officieren de beslissende factor geweest om in de oppositie te gaan.

In het tweede essay wordt Becks houding beschreven. Volgens schr. is van deze opperofficier tot dusver een verkeerd beeld gegeven. Te veel is getracht zijn latere oppositie tegen Hitler reeds te herkennen in zijn handelen in de jaren '30. Beck was van mening dat de legerleiding ten opzichte van de politiek een onafhankelijke positie diende in te nemen en bij de politiek-strategische besluitvorming moest worden betrokken. Hij kon niet accepteren dat Hitler de strategische doelen bepaalde en de legerleiding zich diende te beperken tot militaire zaken. Dat Hitler zelf deze mening was toegedaan, onderkende hij aanvankelijk niet. Beck meende dat met name de adviseurs van Hitler de positie van de strijdkrachten wilden ondergraven. Ook Beck wenste Duitsland weer op het niveau van grote mogendheid en dientengevolge hadden de voorgenomen acties tegen Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije zijn steun. Hij had echter bezwaren tegen het vroege tijdstip waarop dit zou gebeuren. Interventie door de Britten en de Fransen werd door hem mogelijk geacht, terwijl het Duitse leger nog niet sterk genoeg was om een dergelijk ingrijpen tegen te gaan. Pogingen van Beck om zijn chef, de bevelhebber, en andere opperofficieren te winnen voor het denkbeeld in te grijpen, werden afgewezen. Voor hem was er toen geen andere keus meer dan zelf af te treden.

In de derde bijdrage beschrijft Müller de overwegingen van een aantal militairen om een oppositionele houding tegen Hitler aan te nemen. Uitgaande van de eerder geschetste visie van de legerleiding over de positie van Duitsland en van de strijdkrachten, blijkt deze leiding zonder hartzeeer te hebben meegewerkt aan het opstellen van Hitlers aanvalsplannen en aan het voorbereiden van de uitvoering. De weerstand tegen Hitler ontstond, omdat deze te hard van stapel liep. Door enkelen

werd in dit verband zelfs een staatsgreep overwogen. Principiële bezwaren tegen het nazisme en bv. de verwijdering van Joden uit het leger werden soms geuit, maar veelal opzijgeschoven omdat de positie van Duitsland van groter belang werd geacht.

Zoals in het begin reeds aangeduid, wijkt Müllers visie nogal af van het gangbare beeld over de oppositie tegen Hitler. In het artikel van W. Greiselis, *Die Rolle des Militärs vor und nach der Machtergreifung 1933* (MS 158(1989)(5)214), is dit onderwerp ook al aan de orde gesteld. Het boekje vormt overigens een goed uitgangspunt voor wie zich in deze problematiek verder wil verdiepen. T. DE KRUIJF, bgen gn

Op weg naar Breda

De opleiding van officieren voor het Nederlandse leger tot aan de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie in 1828, door J.A.M.M. Janssen, 417 blz., geïll. Uitg.: Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf, Den Haag, 1989. Prijs: f 49,75. ISBN: 90.70677.23.7

Bij Besluit van 29 mei 1826, nr 27 gelaste Koning Willem I de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Het zou echter tot 24 november 1826 duren alvorens de nieuwe officiersopleiding tijdens een plechtigheid officieel werd geopend. De verbouwing van het Kasteel van Breda voor de nieuwe opleiding had langer geduurd dan men aanvankelijk had ingeschat.

In dit boek behandelt de auteur op zeer grondige wijze de ontstaansgeschiedenis van de KMA. Het zwaartepunt ligt daarbij op de periode 1789-1828. Die keuze werd bepaald door het gegeven dat pas na 1789 de overheid zich voor het eerst nadrukkelijk met de opleiding van toekomstige officieren ging bemoeien. Vóór die datum werden de officieren hoofdzakelijk in de praktijk opgeleid. Afkomst, ervaring en dapperheid bepaalden de bevorderingsgang. Door de technische ontwikke-

lingen op wapengebied werd een goede opleiding voor de toekomstige officieren meer dan noodzakelijk. Dat gold aanvankelijk met name voor de artillerie en de genie. Langzaam won de gedachte terrein dat voor een goed functioneren als officier niet alleen dapperheid en ervaring van belang waren, maar dat ook de wetenschappelijke kennis onontbeerlijk was. Deze opvatting en de wens van de overheid meer grip op het gehele krijsbedrijf te krijgen leidden tot de oprichting van allerlei militaire scholen of pogingen daartoe. Het was een zeer moeizaam proces waarbij nog vele hindernissen moesten worden genomen alvorens uiteindelijk de Koninklijke Militaire Academie het levenslicht zag. Daarbij kwam dat de genoemde periode nu niet een van de rustigste uit de wereldgeschiedenis was. De Franse revolutie, de Napoleontische tijd en het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden zorgden voor onrust tijdens de opbouw van het Nederlandse militaire onderwijs.

Schr. heeft zich echter door dit alles niet laten afschrikken. Om enig houvast op de weerbarstige materie te krijgen — eerder onderzoek was nog nauwelijks verricht — heeft hij de methodiek van W. Fischer en P. Lundgreen als uitgangspunt en leidraad gekozen. Deze onderzoekers waren in 1975 tot de conclusie gekomen dat het recruitersproces t.b.v. officiersfuncties in de Europese legers zich volgens een stereotiep patroon had ontwikkeld. De essentie ervan was dat zich een systeem van examens en vakgericht onderwijs ontwikkelde dat de recrutering en opleiding van aspirant-officieren in nieuwe banen leidde.

In hfdst. 1 behandelt schr. op uiterst informatieve wijze de geschiedenis van het Staatse Leger, de krijgsmacht gedurende de periode 1795-1810 en het ontstaan van de *Koninklijke Nederlandsche Landmagt* aan het begin van de 19e eeuw. Vervolgens wordt de officiersopleiding van vóór 1789 in beschouwing genomen. Aan de ontwikkelingen in het buitenland, waar in de 18e eeuw het militaire onderwijs in discussie stond, wordt eveneens aandacht besteed. Dan pakt schr. het artillerieonder-

wijs aan zoals dat gedurende de periode 1789/95 in Nederland werd verzorgd. Uitvoerig worden de artilleriescholen in Breda, 's-Gravenhage en Zutphen behandeld. Daarbij worden allerlei onderwijskundige en organisatorische problemen aan de orde gesteld en geanalyseerd. Met een nietsontziende degelijkheid en nauwkeurigheid werkt Janssen zich zo door het laatste decennium van de 18e eeuw heen. Ook in de 19e eeuw verslapt zijn volharding niet. Geen enkel klaslokaal of probleem wordt overgeslagen. Uiteraard krijgt de Artillerie- en Genieschool te Delft ruime aandacht. Ten slotte belandt men bij de discussie over de wijze waarop het toekomstige militaire onderwijs voor de officieren zal moeten worden geregeld. De rol van Johan Hendrik Voet (1758-1832) wordt daarbij op een uitstekende wijze belicht.

Van de vele zaken die aan de orde worden gesteld enkele voorbeelden. Moesten alle officieren dezelfde wetenschappelijke opleiding krijgen of konden de infanteristen en cavaleristen het met minder doen? Moesten de studenten, zoals tot dan toe gebruikelijk was, extern worden gehuisvest of verdiende het leven in internaatverband de voorkeur? Voor wat betreft dat laatste werd bij de oprichting van de KMA besloten dat het internaatverband de voorkeur verdiende want het ging bij de officiersopleiding niet alleen om het bijbrengen van wetenschappelijke kennis; de karaktervorming was even belangrijk.

Op weg naar Breda is geen boek dat men achter elkaar uitleest. De grondige behandeling van het onderwerp door de auteur dwingt de lezer tot het nemen van rustpauzen. Daarmee is echter niet gezegd dat het een langdradig boek is. Integendeel. Het is een belangrijke uitgave die een wezenlijke bijdrage betekent aan het verkrijgen van een beter inzicht in de problematiek van het militair-wetenschappelijke onderwijs, en militair-historici zullen dit onmisbare boek ongetwijfeld nog vele jaren als naslagwerk ter hand nemen. Het zou echter jammer zijn wanneer alleen zij kennis ervan nemen. Ook voor wie zijn belast met de herstructure-

ring van het KMA-onderwijs bevat het veel leerzaams. Veel problemen van nu zijn al eens eerder aan de orde gesteld en het wiel hoeft niet opnieuw te worden uitgevonden.

drs. J. W. M. SCHULTEN, Ikol vbdd b.d.

Duizend miljoen maal vervloekt land

De Hollandse brigade in Spanje 1808-1813, door J. A. de Moor en H. Ph. Vogel, 213 blz., geïll. Uitg.: Meulenhoff Nederland bv, Amsterdam, 1991. Prijs: f 39,50/Bfrs 790. ISBN: 90.290.2973.0

Op 17 augustus 1808 vroeg Keizer Napoleon zijn broer Lodewijk Napoleon, koning van Holland, een brigade met een sterkte van 3000 man ter beschikking te stellen voor zijn campagne in Spanje. Op 3 september vertrokken reeds 2200 militairen onder commando van Chassé en op 26 oktober 1808 werd met ongeveer 1700 man de Frans-Spaanse grens bij Bayonne gepasseerd. Nadetachementen ter sterkte van 595 en 202 man volgden om de brigade zoveel mogelijk op sterkte te brengen. De brigade vocht vele jaren in Spanje en bij het einde van Napoleons keizerrijk ook in Zuid-Frankrijk.

Begin 1812 bedroeg de sterkte nog slechts 1100 man. Hoeveel militairen na 5 jaar uiteindelijk terugkeerden, is helaas niet bekend. Lettend op de sterkte in 1812 zullen vermoedelijk niet velen de thuisreis hebben kunnen aanvaarden. Kortom, een trieste afloop van een eenheid, die moest helpen een pro-Frans regime in Spanje in het zadel te helpen en te houden. Afgezien van de deelneming aan enkele reguliere veldslagen, was de inzet voornamelijk gericht op de bestrijding van guerrillero's. Zoals gebruikelijk in zowel heden als verleden werden deze hulpstroepen, ondanks alle waardering van Franse zijde, voornamelijk ingezet voor de uitvoering van de minder interessante taken en dat waren veelal niet de minst gevaarlijke.

Door de slechte verbindingen met Nederland en de lage prioriteit bij

verstrekkingen door de Fransen, waarvoor wel moest worden betaald, veranderde het legioen langzamerhand in een in lompen gehulde troep. Een uit Nederland gezonden bevoorradingsdetachement kwam uiteindelijk met kleding in Spanje aan, maar de goederen bleken door vocht onbruikbaar te zijn geworden.

De auteurs wensten de belevenissen van de individuele militair centraal te stellen. Zij volgen daarin J. Keegan (*The face of battle*) en R. Holmes (*Firing line*), en doen inderdaad pogingen bij de beschrijving van de gebeurtenissen steeds de ervaringen van de soldaat of officier op de voorgrond te plaatsen. Voor de officieren was de situatie zeer redelijk te noemen; zij waren veelal ingekwartierd bij de lokale autoriteiten, bij de adel of andere notabelen. In schrille tegenstelling daarmee stonden de omstandigheden waarin de soldaten en (vermoedelijk ook) het lagere kader verkeerden. Toch wordt de ellende van de soldaat maar beperkt zichtbaar gemaakt. Dat is niet onbegrijpelijk, want de ooggetuigeverslagen zijn voornamelijk afkomstig van officieren; dezen hadden voldoende gelegenheid om de situatie te beschrijven. De soldaat daarentegen — zo hij de schrijfkunst machtig was — had onder de primitieve omstandigheden aanzienlijk minder mogelijkheden om zijn ervaringen op papier te zetten.

Het is opmerkelijk, dat het grootste deel van de brigade reeds na ongeveer 14 dagen kon vertrekken. Daarbij moet worden bedacht, dat één bataljon in deze voorbereidingsfase van Groningen naar Breda moest lopen (die voorbereiding duurde nauwelijks langer dan bij recente uitzendingen). De verplaatsing naar Spanje over ruim 1200 km nam 54 dagen in beslag. Rekening houdend met een opont-houd te Gent en een driedaags verblijf in Parijs werd dus een daggemiddelde gemaakt van ongeveer 25 km. Geen geringe prestatie, als men bedenkt, dat vele wegen nog onverhard waren. De beschrijving van de tocht en de gevoerde gevechtsacties worden, zowel in het

inleidende hoofdstuk alsook elders in het boek, geplaatst in het bredere kader van de ontwikkelingen in Europa en in Spanje. Voorts zijn verspreid korte schetsen opgenomen om bepaalde facetten nader te belichten. Zo wordt de samenstelling van het Hollandse leger behandeld en een beschrijving van de erbarmelijke huisvesting gegeven. De slechte omstandigheden hadden tot gevolg dat een kwart van de sterkte in Nederlandse hospitalen verbleef.

De schets die van de commandant van de brigade, Chassé, wordt gegeven, leert dat deze zeer rechtlijnig was. Op 15-jarige (!) leeftijd was hij, volgens de schrs., al een overtuigd patriot. Uit hun beschrijving kan ook worden opgemaakt, dat hij op 19-jarige leeftijd reeds kapitein was bij de patriotten. Of dit met vakbekwaamheid te maken had wordt niet duidelijk, maar het lijkt twijfelachtig. Ook wordt niet duidelijk, wat Chassé in de periode 1811-1814 precies heeft gedaan.

Ook de rol van de Prins van Oranje (de latere koning Willem II) wordt kort belicht. Hij nam aan Engelse zijde aan de operaties deel; daarbij werd hij overigens niet met Nederlanders geconfronteerd. De auteurs leggen nog een relatie met het optreden van de Prins bij Quatre-Bras in 1815. Daar zou hij een „glansrol” hebben vervuld; hier sluiten zij wat al te gemakkelijk aan bij het geijkte beeld dat men in Nederland heeft over de latere koning Willem II. Het lijkt juist deze rol niet toe te dichten aan de 22-jarige prins, maar aan zijn chef-staf De Constant Rebecque en aan zijn ondercommandanten De Perponcher en Saksen-Weimar. Wel maken de schrijvers terecht melding van de belangrijke rol, die de door Chassé gecommandeerde divisie bij Waterloo vervulde.

Met dit boek is een betrekkelijk onbekende militaire operatie, waarbij ook Nederlandse troepen intensief waren betrokken, voor een breder publiek over het voetlicht gebracht. Door het ontbreken van de benodigde gegevens blijven de activiteiten van de Hollanders in de jaren 1812 en 1813 enigszins in het duister. De vlotte schrijfwijze en de genoemde

korte schetsen dragen ertoe bij, dat het verhaal geen dorre opsomming is geworden van gevechten, verplaatsingen en andere gebeurtenissen. Daardoor blijft de lezer van het begin tot het einde geboeid. Doordat op verschillende plaatsen in het boek kleine kaartjes zijn opgenomen, kunnen de beschreven operaties goed worden gevolgd.

De auteurs hebben afgezien van een notenapparaat, maar in plaats daarvan een beredeneerde literatuurlijst opgenomen. Voor wie zich verder in de materie wil oriënteren of verdiepen, biedt die lijst een uitstekend uitgangspunt. Aanbevolen!

T. DE KRUIJF, bgen gn

David versus Goliath

Het vrijheidsstreven van Estland, Letland en Litouwen, door M. van den Heuvel, 140 blz. Uitg.: Anthos, Baarn, 1991. Prijs: f 24,50. ISBN: 90.6074.674.0

In dit boek worden de politiek-maatschappelijke ontwikkelingen in de Baltische staten beschreven, beginnend met een korte historische schets. De beschrijvingen worden uitgebreid, naarmate ze betrekking hebben op het recente verleden. Zeer uitvoerig wordt ingegaan op de gebeurtenissen sedert het aantreden van Gorbatsjov (maart 1985); voor de periode dat het onafhankelijkheidsstreven van Litouwen manifest werd (maart-juni 1990) is zelfs de kroniekvorm toegepast.

De Baltische staten, die elk groter zijn dan Nederland (gezamenlijk ongeveer viermaal zo groot) hebben een betrekkelijk geringe bevolkingsomvang met grote allochtone minderheden. Deze zijn overwegend van Russische afkomst; daarbij is in Litouwen ook een grote Poolse component aanwezig. Het aantal inwoners van Litouwen bedraagt 3,7 mln, van Letland 2,7 mln en van Estland 1,5 mln; het percentage allochtonen bedraagt resp. 20, 50 en 40. In bepaalde gebieden en steden zijn de autochtonen zelfs sterk in de minderheid; zo telt de regio Vilnius in Litouwen meer dan 60% Polen en

RECTIFICATIES

In de recensie van „Militair ambtenarenrecht” in het augustusnummer, op blz. 375, is abusievelijk als prijs f 55,- vermeld; dit moet f 66,- zijn.

Op blz. 377, kolom 2, 19e regel v.b. lezen Oost-Roemelië, en 10 regels verder: Van Vuurde. Red.

hebben de grootste steden van Letland in het algemeen een niet-Letse meerderheid. Deze allochtonen blijken, om begrijpelijke redenen, in het algemeen geen voorstander te zijn van autonomie. Aangezien zij voor een belangrijk deel werkzaam zijn op belangrijke functies in o.a. de industrie, vormen zij bij het eventueel realiseren van een bepaalde vorm van onafhankelijkheid een niet te verwaarlozen factor. Ook dient in het oog te worden gehouden, dat de Baltische staten voor de Sovjet-Unie van groot strategisch belang zijn vanwege de toegang tot de Oostzee, hetgeen de aanwezigheid van een grote troepenmacht verklaart.

In een afsluitend hoofdstuk gaat Van den Heuvel in op de mogelijkheden om de volledige onafhankelijkheid van de drie staten te realiseren; hij acht de kans daarop echter niet erg groot. Wel constateert hij in deze staten grote veranderingen, die in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden. Hij heeft waargenomen, dat de maatschappij duidelijk een meer burgerlijk karakter heeft gekregen.

Het boek is voornamelijk beschrijvend; analyses en evaluaties treft men nauwelijks aan (m.u.v. het laatste hoofdstuk). Een nadere analyse over de mogelijkheden van een economische zelfstandigheid, of over de politiek-strategische betekenis van deze landen in de regio zou de waarde van het boek hebben vergroot. Schr. weet echter door een vlotte verteltrant een goed beeld te schetsen van de ontwikkelingen (tot juni '90) in de Baltische staten. De lezer wordt daarmee een goede gelegenheid geboden zijn kennis en inzicht in de tamelijk onbekende problemen van die landen te verbreden en te verdiepen. T. DE KRUIJF, bgen gn